

Metodika Českého svazu ochránců přírody č. 32

ochrana velkých šelem v České republice

ochrana velkých šelem v České republice

ochrana velkých šelem v České republice

Petr Stýblo (editor)

ochrana **velkých šelem** v České republice

Petr Stýblo (editor)

Praha, 2005

Vydáno v rámci otevřeného programu Českého svazu ochránců přírody Ochrana biodiverzity, podporovaného Ministerstvem životního prostředí České republiky a státním podnikem Lesy České republiky. Vydání publikace podpořila Agentura ochrany přírody a krajiny a Českomoravská myslivecká jednota.

Ochrana velkých šelem v České republice

Metodika Českého svazu ochránců přírody č. 32

Vydal: Český svaz ochránců přírody - Ústřední výkonná rada
Uruguayská 7
120 00 Praha 2
www.csop.cz

Editor: Petr Stýblo

Autorský kolektiv: Dagmar Cestrová, Miroslav Dvorský, Ludvík Kunc, Milan Orálek,
Jan Pavelka, Petr Stýblo, František Šulgan, Michal Šulgan, Martin Třešňák

Autor ilustrací: Ludvík Kunc

Autoři fotografií: Karel Brož, Dagmar Cestrová, Jaroslav Červený, ČSOP Valašské meziříčí,
Jitka Dvorská, Miroslav Dvorský, Ludvík Kunc, Milan Orálek, Petr Stýblo,
František Šulgan, Michal Šulgan

Grafická úprava a sazba: Petr Mikeš, www.petrmikes.cz

Tisk: H.R.G. spol. s r.o.

Náklad: 5000 ks

Vydání: 1., 100 stran

ISBN: 80-86770-09-5

Předmluva	5
1. Úvodem	6
2. Základní charakteristika našich velkých šelem	7
2.1. Medvěd hnědý	8
2.2. Vlk	14
2.3. Rys ostrovid	20
3. Proč se k nám šelmy šíří a co jejich šíření ovlivňuje	26
4. Poznávání v přírodě	29
4.1. Medvěd	30
4.2. Vlk	36
4.3. Rys	40
5. Dokumentace pobytových znaků	46
6. Medvědi a lidé	50
7. Velké šelmy a jimi způsobované škody	54
8. Možnosti ochrany majetku před šelmami	60
9. Využití pasteveckých psů k ochraně majetku (nejen proti šelmám)	64
10. Ochrana šelem = vyvrazení mýtů	72
11. Přílohy	75
11.1. Náhrady škod - vzory žádostí a prohlášení	76
11.2. Problematika škod působených šelmami na příkladu okresu Vsetín	80
11.3. Míša z Brodské - odchyt beskydského medvěda	82
11.4. Medvěd ve Valašském Meziříčí	90
12. Seznam použitých zkratk	94
13. Použitá literatura	96

foto: K. Brož

Velké šelmy - rys, medvěd a vlk - patří k těm několika málo živočichům, o kterých slyšel zřejmě každý z nás. Bohužel mýty, které člověk kolem

těchto živočichů vytvářel a stále vytváří, způsobily, že, ač o šelmách slyšel každý, málokdo je skutečně zná. A dnes je to především lidská neznalost a tedy nedůvěra a zbytečné obavy, co brání našim šelmám v jejich rozšíření se na mnohá příhodná místa naší republiky. Je tedy myslím správné, že se snahy ochránců velkých šelem v celé Evropě zaměřují především na šíření pravdivých informací o jejich způsobu života a možnostech vzájemného, bezkonfliktního soužití s člověkem. Jsem přesvědčen, že publikace Českého svazu ochránců přírody, kterou jste právě otevřeli, přispěje k tomuto snažení významným dílem.

RNDr. Libor Ambrozek

Ministr životního prostředí ČR

1. Úvodem

Medvědi, vlci i ryši byli v minulosti v celé střední Evropě vyhubeni. Na vině byl jednoznačně člověk. Vylepšení loveckých technik vedlo koncem středověku k intenzivnějšímu a efektivnějšímu pronásledování šelem. Zároveň v této době s počínajícím rozvojem průmyslu došlo k rozsáhlému odlesnění našeho území a následně k výrazné změně druhové skladby lesů ve prospěch smrkových monokultur. Poslední medvěd tak byl zabit na Šumavě roku 1856, poslední vlk 1874. Ryši byli u nás vybiti ve 20. letech minulého století. Obecná nenávist našich obyvatel vůči těmto šelmám daná strachem, nutno podotknout že neopodstatněným, a záští vůči úspěšnějšímu lovcí konkurentovi se od těch dob výrazně změnila. Lovectví a myslivost se staly zábavou, nikoliv pouhým zdrojem obživy. Tradici bludů typu, že vlk žere malé děti, se pomalu pomaličku daří vymycovat. Od poloviny minulého století se plocha zalesnění našeho území postupně zvětšuje a v posledních letech doznává pozitivních změn i druhová skladba porostů našich lesů. A potenciální potravy v podobě spárkaté zvěře u nás mají šelmy až trochu moc.

Dá se tedy říci, že se velkým šelmám otvírá cesta k návratu na naše území. A šelmy se tuto cestu stále intenzivněji pokoušejí využít. Rys se na velkou část našeho území dostal

s aktivní pomocí člověka, vlk a medvěd přicházejí sa-

mi. Mnoho šelem u nás však stále zahyne kulkou pytláka. Novým, závažnějším a hůře odvratitelným nebezpečím se pro šelmy stávají naše přečpané dopravní tepny. Přesto už však u nás šelmy přežívají! Ryši na více místech, vlci a medvědi především v Beskydech a vlci pravděpodobně občas pronikají i na Šumavu.

K tomu, abychom se s našimi staro novými sousedy naučili opět žít, je nutné je dobře poznat. Je dobře, že tato publikace je jen jednou z mnoha, které v této době o šelmách vycházejí. Nepřináší žádné překvapující závěry či nové informace. Snahou autorů bylo jen co nejsrozumitelněji představit naše velké šelmy, ukázat, že je možné s nimi žít téměř bez konfliktů, poradit, jak případné konflikty odvrátit či je minimalizovat. A v neposlední řadě také poukázat na práci členů Českého svazu ochránců přírody ve Valašském Meziříčí, Vsetíně a Rožnově pod Radhoštěm, kteří poznávají a střeží život velkých šelem v Beskydech.

Petr N. Stýblo

Petr N. Stýblo, prosinec 2005

2. Základní charakteristika našich velkých šelem

foto: K. Brož

foto: K. Brož

2.1. Medvěd hnědý

Vědecký název:	<i>Ursus arctos</i> Linnaeus, 1758
Výška:	87 - 126 cm
Hmotnost:	100 - 350 kg (dospělí samci jsou v průměru těžší než samice a váží 140 - 350 kg, samice 100 - 200 kg)
Barva srsti:	variabilní, nejčastěji tmavě hnědá (od šedé až hnědočerné barvy), bílá hrdelní skvrna u mláďat do 2 let věku
Způsob života:	samotářský, medvíďata však žijí s medvědicí 2 i více roků
Hlavní potrava:	trávy, byliny, lesní plody a semena, ovoce, hmyz, med, drobní obratlovci včetně ryb, kopytníci spíše výjimečně, mršiny
Doba páření:	od poloviny května do začátku července
Doba březosti:	33 - 34 týdnů, mláďata se rodí v lednu či únoru
Počet mláďat:	1 - 4, nejčastěji 1-2 mláďata
Současný výskyt:	celá severní polokoule, větší populace se nachází pouze na severu USA, v Kanadě a Rusku

Početnost a výskyt v Evropě

V Evropě žije medvěd hnědý v současnosti především v rozsáhlých lesních oblastech Ruska, Pobaltí a Skandinávie a v izolovaných horských oblastech jako jsou např. Karpaty, Dinárská pohoří, východní Alpy, Balkánská pohoří, Apeniny či Pyreneje. Celkový odhad velikosti populace medvěda hnědého v Evropě činí přibližně 50 000 jedinců, z toho obývá přibližně:

- 37 500 jedinců severovýchodní Evropu (1)
- 8 100 jedinců karpatskou oblast (2)
- 2 800 jedinců dinárskou a východoalpskou oblast (3)
- 1 000 jedinců Norsko, Švédsko, Finsko a ruskou Karélii vč. poloostrova Kola (4)
- 750 jedinců Balkán (5)
- 150 jedinců všechna zbývající území Evropy

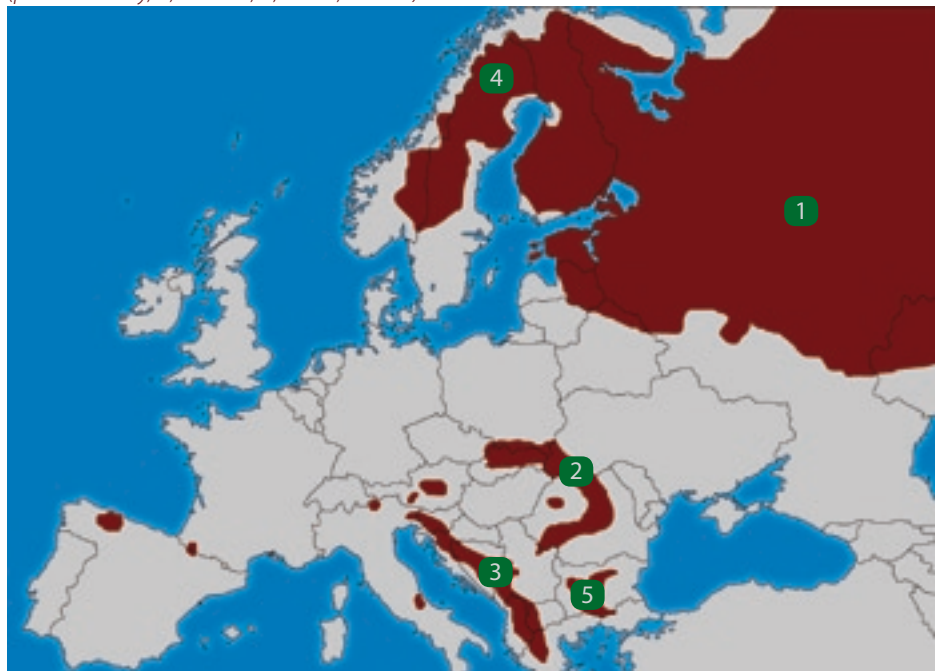
Přibližné počty medvědů v jednotlivých státech Evropy udává tabulka č. 4 na str. 25

foto: M. Šulgan

Mapa 1. Současné rozšíření medvěda hnědého v Evropě

(podle Červený, J., Koubek, P., Bufka, L. 2005)

Početnost a výskyt v České republice

Naši medvědi patří do karpatské populace. Jejich početnost je úzce závislá na stavu populace v sousedních státech - Slovensku a Polsku, odkud se k nám šíří.

Tabulka 1. Výskyt a početnost medvěda hnědého (*Ursus arctos*) v České republice a v sousedních státech

(Swenson et al. 2000, Červený et al. 2004)

Stát	Oblast	Početnost populace	Vývoj populace
Česká republika	Beskydy	2 - 5	zvyšující se
Slovensko	Karpaty	700	zvyšující se
Polsko	Karpaty	100	stálá
Rakousko	Alpy	23 - 28	zvyšující se

Mapa 2. Současné rozšíření medvěda hnědého v České republice

(podle Červený, J., Anděra, M., Koubek, P. 2005)

foto: K. Brož

foto: F. Šulgan

Statut ochrany

Myslivost:

Zákon č. 449/2001 Sb., Prováděcí vyhláška MZe ČR č. 245/2002 Sb.: medvěd hnědý patří mezi zvěř, kterou nelze lovit.

Ochrana přírody:

Zákon č. 114/1992 Sb., Prováděcí vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb.: zvláště chráněný, kriticky ohrožený druh

Škody:

Zákon č. 115/2000 Sb.: Škody způsobené medvědem na životě nebo zdraví fyzických osob, na hospodářském zvířectvu (resp. vymezených domestikovaných zvířatech včetně psů sloužících k hlídání těchto zvířat), na včelstvech a včelařských zařízeních, na nesklizených polních plodinách či trvalých porostech a na uzavřených objektech nebo movitých věcech v uzavřených objektech hradí stát prostřednictvím krajských úřadů.

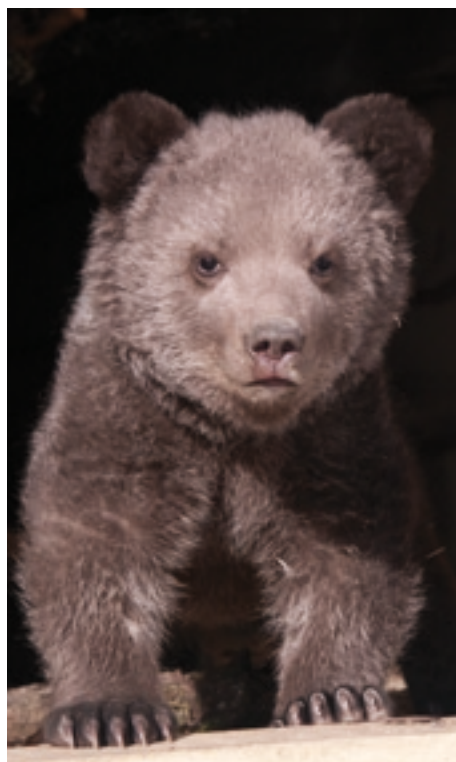

foto: K. Brož

foto: K. Brož

Ochrana v Evropě

(podle Červený a kol. 2005)

Sousední země:

Slovensko: Celoročně hájený druh zvěře, ale na základě výjimky se každoročně povoluje odlov přibližně na úrovni 10 % populace. Odloví se však méně než je povoleno, např. v roce 2004 bylo vydáno 61 permitů a odloveno pouze 22 jedinců. Zároveň i velmi ohrožený druh živočicha se stanovenou základní společenskou hodnotou 80 000 korun slovenských. Podle myslivecké legislativy stát kompenzuje škody pouze na včelstvech a hospodářských zvířatech v honitbách, kde se medvěd neloví nebo v honitbách jejichž zřizovatelem

Mezinárodní:

Bernská konvence: zařazen do Přílohy II.
EU - Směrnice rady 92/43/EEC: zařazen jako prioritní druh do Přílohy II a IV.
CITES: zařazen do Přílohy A.
Červený seznam IUCN: je zařazen do kategorie LR: lc (málo dotčený).

je stát (i když se zde medvěd může lovit). V ostatních případech škody hradí uživatel honitby. Podle legislativy ochrany přírody platné od 1. 1. 2003 se mohou kompenzovat škody na životě a zdraví fyzických osob, na vybraných domestikovaných zvířatech včetně pasteveckých psů, na včelstvech a včelařských zařízeních, na nesklizených polních plodinách, na dřevinách nebo lesních porostech a na lovné spárkaté zvěři v oblastech s celoroční druhovou ochranou medvěda. Průměrná roční výše hrazená státem je 11900 USD (Okarma et al. 2002).

Polsko: Chráněný druh. Kompenzace škod placená regionálními pracovišti ochrany přírody v průměrné roční výši 10600 USD (Okarma et al. 2002).

Německo: Chráněný druh, není lovnou zvěří. Systém náhrad škod neexistuje.

Rakousko: Podle myslivecké legislativy celoročně hájený ve všech spolkových zemích, ve Vídni je navíc chráněný zákonem o ochraně přírody. Škody na hospodářských zvířatech

a majetku jsou hrazeny z pojištění mysliveckých svazů spolkových zemí.

Ostatní země:

Lov medvěda je zakázán (kromě případných problémových jedinců) v těchto dalších zemích Evropy:

Albánie, Francie, Itálie, Litva, Makedonie, Norsko, Řecko, Španělsko.

Naopak loven běžně či na zvláštní povolení je v těchto zemích: Estonsko, Finsko, Chorvatsko, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Švédsko, Turecko.

Medvědi světa

Na světě žije 7 druhů medvědů:

medvěd malajský (*Helarctos malayanus*)

medvěd pyskatý (*Melursus ursinus*)

medvěd brýlatý (*Tremarctos ornatus*)

medvěd baribal (*Ursus americanus*)

medvěd hnědý (*Ursus arctos*)

medvěd lední (*Ursus maritimus*)

medvěd ušatý (*Ursus thibetanus*)

foto: K. Brož

ochrana velkých šelem v České republice

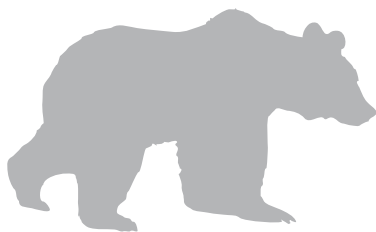

foto: K. Brož

2.2. vlk

Vědecký název:	<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758
Výška:	66 – 81 cm
Hmotnost:	podle poddruhu 16 – 65 kg, v Evropě průměrně 35 – 45 kg, samci jsou těžší jak samice
Barva srsti:	variabilní, od bílé přes rezavou a šedou k černé, u nás nejčastěji šedá s hnědavými tóny, břicho bělavé
Způsob života:	ve smečce
Velikost smečky:	většinou 4 – 9 jedinců, někdy však i více jak 30 jedinců
Hlavní potrava:	jeleni, srnci, divoká prasata, drobní savci
Doba páření:	leden – březen
Doba březosti:	63 dní
Počet mláďat:	3 – 6
Současný výskyt:	celá severní polokoule, větší populace vlka se nachází pouze na Aljašce, v Kanadě a v Rusku

Početnost a výskyt v Evropě

V Evropě žije vlk v současnosti především v rozsáhlých lesních oblastech Ruska, Pobaltí, Polska a Ukrajiny, vyskytuje se i ve Skandinávii, na Balkáně, v Karpatech, na Apeninském a Pyrenejském poloostrově. Celkový odhad velikosti populace vlka v Evropě činí přibližně 60 000 jedinců, z toho obývá přibližně:

- 42 500 kusů evropskou část Ruska a Bělorusko (1)
 - 5 500 jedinců karpatskou oblast (2)
 - 5 200 jedinců dinárskou a balkánskou oblast (3)
 - 2 300 jedinců Pyrenejský poloostrov (4)
 - 2 000 jedinců Pobaltí a severovýchodní Polsko (5)
 - 500 jedinců Apeninský poloostrov (6)
 - 200 jedinců Norsko, Švédsko, Finsko a ruskou Karélii vč. poloostrova Kola (7)
- Přibližné počty vlků v jednotlivých státech Evropy udává *tabulka č. 4* na str. 25

foto: K. Brož

Mapa 3. Současné rozšíření vlka v Evropě
(podle Červený, J., Koubek, P., Bufka, L. 2005)

Početnost a výskyt v České republice

Naši vlci patří do karpatské populace. Jejich početnost je úzce závislá na stavu populace v sousedních státech - Slovensku a Polsku, odkud se k nám šíří.

Tabulka 2. Výskyt a početnost vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice a v sousedních státech

(Boitani 2000, Anděra et al. 2004)

Stát	Oblast	Početnost populace	Vývoj populace
Česká republika	Beskydy	5 - 15 *)	zvyšující se
	Šumava	0 - 2 *)	?
Slovenská republika	Karpaty	350 - 400	stálá či snižující se
Polsko	Karpaty, SV Polsko	600 - 700	zvyšující se
Německo	Lužice	5	stálá

*) V roce 2005 se počet vlků v ČR pohyboval mezi 5 a 10 kusy. Na Šumavě nelze mluvit o populaci, zatím se jedná jen o opakovaná pozorování jednotlivých vlků (L.Kunc, ústní sdělení).

Mapa 4. Současné rozšíření vlka v České republice

(podle Červený, J., Anděra, M., Koubek, P. 2005)

Zv foto: K. Brož

Statut ochrany

Myslivost:

Zákon č. 449/2001 Sb., Prováděcí vyhláška MZe ČR č. 245/2002 Sb.: vlk patří mezi zvěř, kterou nelze lovit.

Ochrana přírody:

Zákon č. 114/1992 Sb., Prováděcí vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb.: zvláště chráněný, kriticky ohrožený druh

Škody:

Zákon č. 115/2000 Sb.: Škody způsobené vlkem na životě nebo zdraví fyzických osob a na hospodářském zvířectvu (resp. vymezených domestikovaných zvířatech včetně psů sloužících k hlídání těchto zvířat) hradí stát prostřednictvím krajských úřadů.

foto: K. Brož

Mezinárodní:

Bernská konvence: zařazen do Přílohy II.
EU - Směrnice rady 92/43/EEC: zařazen jako prioritní druh do Přílohy II a IV.
CITES: zařazen do Přílohy A.
Červený seznam IUCN: je zařazen do kategorie LR: nt (téměř ohrožený).

2x foto: F. Šulgan

Ochrana v Evropě

(podle Červený a kol. 2005)

Sousední země:

Slovensko: Druh zvěře se stanovenou dobou lovu od 1. listopadu do 15. ledna. Zároveň i velmi ohrožený druh živočicha se stanovenou základní společenskou hodnotou 30 000 korun slovenských. Podle myslivecké legislativy stát škody vlkem způsobené nijak nekompensuje. Podle legislativy ochrany přírody platné od 1. 1. 2003 se mohou kompenzovat škody na životě a zdraví fyzických osob, na vybraných domestikovaných zvířatech včetně pasteveckých psů a na lovné spárkaté zvěři v oblastech s celoroční druhovou ochranou vlka, což je území CHKO Kysuce a NP Slovenský kras.

Polsko: Chráněný druh s možností udělení výjimky k lovu v případě neúměrných škod na hospodářském zvířectvu. Kompenzace škod placená regionálními pracovišti ochrany přírody dosahuje průměrné roční výše 14 500 USD (Okarma et al. 2002).

Německo: Chráněný druh, není lovnou zvěří. Škody ve spolkových zemích Bavorsko a Sasko jsou kompenzovány prostřednictvím nevládní organizace Společnost pro ochranu vlků.

Rakousko: Podle myslivecké legislativy celoročně hájený druh ve všech spolkových zemích, ve Vídni je navíc chráněný zákonem o ochraně přírody.

Ostatní země:

Lov vlka je zakázán v těchto dalších zemích Evropy: Francie, Chorvatsko, Itálie, Portugalsko, Švédsko, Švýcarsko.

Naopak loven běžně či na zvláštní povole-

ní je v těchto zemích: Albánie, Bělorusko, Bosna & Hercegovina, Bulharsko (vyplácena odměna za ulovení), Litva (dříve vyplácena odměna za ulovení), Lotyšsko, Makedonie, Estonsko, Finsko, Maďarsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko, Turecko, Ukrajina.

Vlci světa

Na světě žije 9 druhů rodu *Canis*, z toho 2 nazýváme vlkem:

vlk obecný (*Canis lupus*)

vlk rudohnědý (*Canis rufus*)

Dalšími druhy tohoto rodu jsou:

šakali: (*Canis aureus*,

Canis adustus,

Canis mesomelas)

kojot (*Canis latrans*)

dingo (*Canis dingo*)

vlček etiopský (*Canis simensis*)

a pes domácí (*Canis familiaris*) jehož stovky plemen byly vyšlechtěny právě z vlka.

Zv. foto: K. Brož

ochrana velkých šelem v České republice

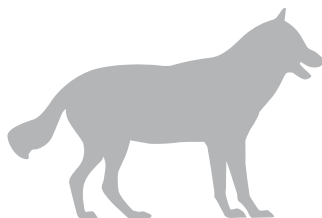

foto: K. Brož

foto: J. Červený

2.3. Rys ostrovid

Vědecký název:	<i>Lynx lynx</i> Linnaeus, 1758
Výška:	54 – 75 cm
Hmotnost:	17 – 38 kg, v ČR průměrně 25 kg
Barva srsti:	variabilní, rezavohnědá až šedožlutá s hnědočernými skvrnami, břicho bělavé
Způsob života:	samotářský
Hlavní potrava:	srnci, jeleni, divoká prasata, drobní savci a ptáci, lesní ovoce
Doba páření:	únor – duben
Doba březosti:	70 – 74 dnů
Počet mláďat:	2 – 5, nejčastěji dvě
Současný výskyt:	Evropa, severní Asie, větší populace se nachází pouze ve Skandinávii a Rusku

Početnost a výskyt v Evropě

V Evropě žije rys ostrovid v současnosti v rozsáhlých lesních oblastech Skandinávie, Ruska, Pobaltí a izolovaně v Karpatech, Alpách, horách Balkánu a na Kavkaze. Celkový odhad velikosti populace rysa ostrovida v Evropě (kromě Ruska odkud nejsou údaje) činí přibližně 7 500 jedinců, z toho obývá přibližně:

2 500 jedinců Norsko, Švédsko, Finsko a ruskou Karélii vč. poloostrova Kola (1)

2 000 jedinců Pobaltí (2)

2 200 jedinců karpatskou oblast (3)

Reintrodukované populace rysa se dále nacházejí v dinárské oblasti (cca 200 jedinců) (4), západních Alpách (100 jedinců) (5) a Juře (100 jedinců) (6).

Přibližné počty rysů v jednotlivých státech Evropy udává tabulka č. 4 na str. 25

foto: K. Brož

Mapa 5. Současné rozšíření rysa v Evropě

(podle Červený, J., Koubek, P., Bufka, L. 2005)

Početnost a výskyt v České republice

Pro naši autochtonní populaci druhu na Moravě (především Beskydy a Jeseníky) je rozhodující celkový vývoj populace v západních Karpatech, zvláště na Slovensku a Polsku. Pro českou, introdukovanou populaci rysů má mimořádný význam česko – bavorsko - rakouská populace o početnosti 50 – 100 jedinců.

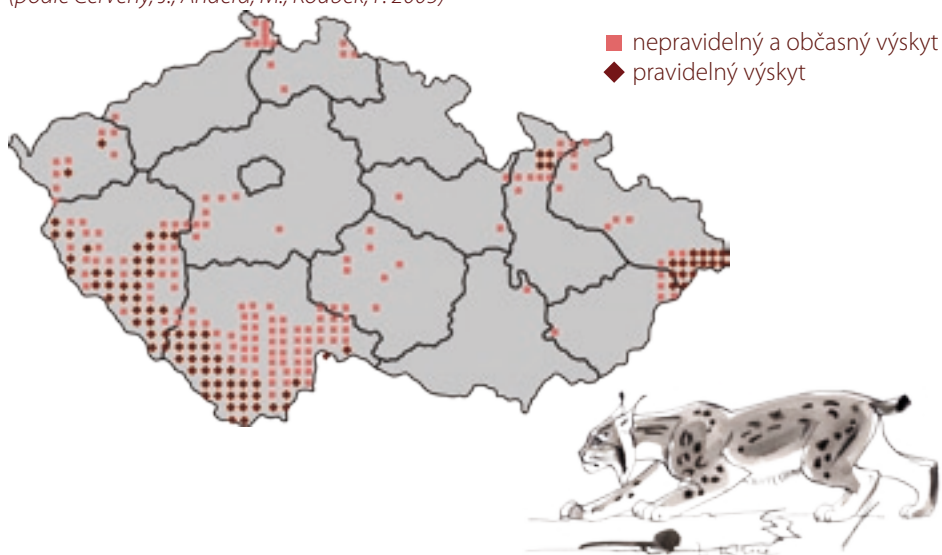
Tabulka 3. Výskyt a početnost populace rysa ostrovida (*Lynx lynx*) v České republice a v sousedních státech

(Breitenmoser et al. 2000, Červený et al., 2001)

Stát	Oblast	Početnost rysů	Vývoj populace
Česká republika	Beskydy	10 - 15	stabilní
	Jeseníky	3 – 5	klesá
	Jižní a Západní Čechy	50-75	klesá
	Brdy	2 - 3	stabilní
	Labské pískovce	0 - 2	klesá
Slovensko	Karpaty	350 - 400	klesá
Polsko	Karpaty, SV Polsko	185	stabilní
Rakousko	Alpy, Mühlviertel, Waldviertel	3 - 5	klesá
Německo	Pohraniční oblast s JZ Čechami, Schwarzwald, Hartz, Pfälzer Wald	18 – 26	klesá

Mapa 6. Současné rozšíření rysa v České republice

(podle Červený, J., Anděra, M., Koubek, P. 2005)

Statut ochrany

Myslivost:

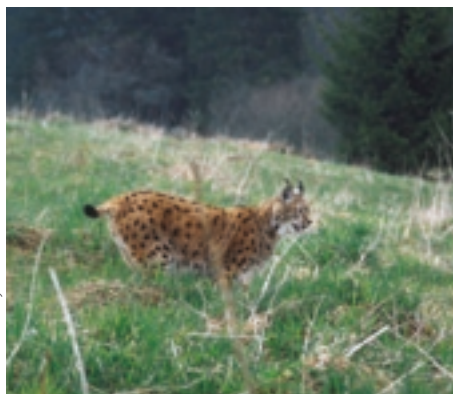
Zákon č. 449/2001 Sb., Prováděcí vyhláška MZe ČR č. 245/2002 Sb.: rys ostrovid patří mezi zvěř, kterou nelze lovit.

Ochrana přírody:

Zákon č. 114/1992 Sb., Prováděcí vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb.: zvláště chráněný, silně ohrožený druh

Škody:

Zákon č. 115/2000 Sb.: Škody způsobené rysem na životě nebo zdraví fyzických osob a na hospodářském zvířectvu (resp. vymezených domestikovaných zvířatech včetně psů sloužících k hlídání těchto zvířat) hradí stát prostřednictvím krajských úřadů.

2x foto: J. Červený

foto: K. Brož

Mezinárodní:

Bernská konvence: zařazen do Přílohy III.

EU - Směrnice rady 92/43/EEC: zařazen jako prioritní druh do Přílohy II a IV.

CITES: zařazen do Přílohy A.

Červený seznam IUCN: je zařazen do kategorie LR: nt (téměř ohrožený).

Ochrana v Evropě

(podle Červený a kol. 2005)

Sousední země:

Slovensko: Celoročně hájený druh zvěře. Zároveň i kriticky ohrožený druh živočicha se stanovenou základní společenskou hodnotou 80 000 korun slovenských. Podle myslivecké legislativy stát škody rysem způsobené nijak nekompenzuje. Podle legislativy ochra-

ny přírody platné od 1.1.2003 se mohou kompenzovat škody na životě a zdraví fyzických osob, na vybraných domestikovaných zvířatech včetně pasteveckých psů a na lovné spárkaté zvěři v oblastech s celoroční druhovou ochranou rysa.

Polsko: Od roku 1995 celoročně chráněný druh. Případy škod nejsou známy a proto není ani zaveden systém náhrad.

Německo: Celoročně hájený druh. Škody jsou hrazeny rozdílně podle jednotlivých oblastí. V Bavorském lese (Bayerischer Wald) jsou hrazeny škody na hospodářských zvířatech a jelenech ve faremních chovech či oborách nevládními organizacemi: Bavor-

ským mysliveckým svazem a dvěma ochrannými organizacemi (Bund Naturschutz a Landesbund für Vogelschutz). Ve Falcském lese (Pfälzer Wald) jsou škody na hospodářských zvířatech propláceny z kompenzačního fondu Ministerstvem životního prostředí a lesní organizací Porýní – Falcka. V Harcu (Harz) jsou škody na hospodářských zvířatech hrazeny Ministerstvem zemědělství, výživy a lesnictví Dolního Saska. V Černém lese (Schwarz Wald) a Saském Švýcarsku (Sächsische Schweiz) nejsou náhrady škod poskytovány.

Rakousko: Celoročně hájený druh. Škody na hospodářských zvířatech jsou hrazeny z pojištění mysliveckých svazů spolkových zemí. Od roku 1999 v Horním Rakousku a od roku 2003 v Dolním Rakousku jsou hrazeny jednotlivým honitbám i škody za zabitou srnčí zvěř.

Ostatní země:

Lov rysa je zakázán v těchto dalších zemích Evropy: Albánie, Bulharsko, Francie, Itálie, Jugoslávie, Lotyšsko, Maďarsko, Makedonie, Řecko, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina, Loven běžně či na zvláštní povolení je v těchto zemích: Bosna & Hercegovina, Estonsko, Finsko, Chorvatsko, Litva, Norsko, Rumunsko, Slovinsko, Švédsko.

foto: K. Brož

Rysi světa

Na světě žijí 4 druhy rysů:

- rys ostrovid (*Lynx lynx*)
- rys pardálový (*Lynx pardinus*)
- rys kanadský (*Lynx canadensis*)
- rys červený (*Lynx rufus*)

Tabulka 4. Počty velkých šelem v jednotlivých státech Evropy

(zdroj: Seminar on Transboundary Management of Large Carnivore Populations – Osilnica, Slovenia, 15 - 17 April 2005 nebo akční plány Council of Europe, 2000:

- Action Plan for the conservation of the Brown Bear in Europe (počty z roku 1996),
- Action Plan for the conservation of the Wolves in Europe (počty z počátku 90. let),
- Action Plan for the conservation of the Eurasian Lynx in Europe (počty z roku 1995).

Země	Medvěd hnědý <i>Ursus arctos</i>	Vlk <i>Canis lupus</i>	Rys ostrovid <i>Lynx lynx</i>
Albánie	250	250	15 - 37
Bělorusko	250 (120?)	2 000 - 2 500	?
Bosna & Hercegovina	400 - 600	300 - 400	30 - 40
Bulharsko	700	800 - 1 000	?
Česká republika	<5	5 - 17	70 - 120
Estonsko	440 - 600	90	730
Finsko	800 - 900	100	790
Francie	8 - 9	30 - 40	60 - 200
Chorvatsko	600 - 1 000	129 - 170	40 - 60
Itálie	43 - 84?	400 - 500	12?
Jugoslávie	430	500?	70
Litva	20 - 40	900	703
Lotyšsko	0	600	120 - 150
Maďarsko	?	<50	10 - 20
Makedonie	90	>1 000	?
Moldávie	0	?	?
Německo	?	5?	18 - 26
Norsko	26 - 55	5 - 10	>600
Polsko	70 - 120	460 - 560	190 - 220
Portugalsko	?	200 - 300	?
Rakousko	23 - 28	?	3 - 5
Rumunsko	6 600	2 500	1 500
Rusko (Evropská část)	36 000	?	?
Řecko	110 - 145	500 - 700	0
Slovensko	700	350 - 400	400
Slovinsko	300	30 - 50	75
Španělsko	71 - 87	2 000	?
Švédsko	1 000	50 - 70	1000
Švýcarsko	?	3	130
Turecko	<3 000	5 000 - 7 000	?
Ukrajina	400 (970?)	2 000	320

3. Proč se k nám šelmy šíří a co jejich šíření ovlivňuje

Populace vlků, rysů a medvědů se v posledních letech šíří v celé řadě evropských států. Příčin je mnoho a důsledná ochrana těchto druhů není příčinou nejhlavnější. Pro rozšíření všech tří šelem stojících na vrcholu potravního řetězce je limitující samozřejmě především dostatek potravní nabídky. V střeoevropském případě tedy především kopytníků - srnců, jelenů a částečně i divokých prasat. Z tohoto hlediska by všechny tři šelmy neměly mít v České republice žádný problém.

Druhým faktorem významně ovlivňujícím šíření živočichů, tedy i šelem, je fragmentace krajiny a především její stále hustší protkání koridory velkých dopravních tepen. Nejde jen o to, že šelmy hynou po střetu s dopravními prostředky. Dopravní koridory se bohužel u nás stále stavějí tak, že jsou pro migrující živočichy - tedy i šelmy - téměř nepřekročitelné. Úplně tak znemožňují šelmám vstup na některá území i komunikaci s ostatními jedinci téhož druhu.

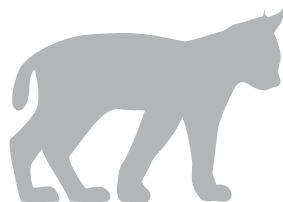
foto: K. Brož

foto: K. Brož

Nelegální lov je v současnosti pro šíření vlka a rysa u nás hlavním limitujícím faktorem. Jelikož se však úsilí ochránců šelem soustřeďuje zejména právě na tento problém a probíhá stále intenzivnější informační výchovná kampaň, je pravděpodobné, že se dříve či později škody způsobené nelegálními lovci zmenší. Fragmentace krajiny a dopravní sítě tak pravděpodobně už v blízké budoucnosti předstihnou pytláctví a stanou se tak hlavním limitujícím faktorem rozšiřování (nejen) velkých šelem. Pytláci střílejí, dopravní síť houstne a šelmy se k nám přesto šíří. Čím je to způsobeno?

Zřejmě především nedostatkem vhodných teritorií a zvyšujícím se počtem šelem především na Slovensku.

Proč došlo ke značnému nárůstu počtu medvědů v sousedním Slovensku, je známo. Vedla k němu především likvidace starých medvědích samců, kteří se probouzejí ze zimního spánku o 14 dnů dříve a jako první přicházejí na újediště. Pro atraktivní trofej byli tito velcí jedinci přednostně loveni, takže se populace medvěda stále více zmlazovala. Starých teritoriálních samců, kteří sami ve velké míře limitují početnost populace svého druhu, v ní ubývalo. V posledních letech čítá početnost medvěda na Slovensku kolem 700 kusů a mají v ní převahu samice. Medvědi si stále více zvykají na způsob života poblíž horských středisek, chat, hotelů, kempů, kde snáze nachází potravu v podobě zbytků jídla a odpadků. Přežívá tak i více mláďat, která by za normálních podmínek zahynula. Protože medvědi jsou přísně teritoriální, při stoupajících počtech jsou

ti mladší a slabší vytěšňováni na okraj areálu a jsou nuceni obsazovat nová území. Z těchto důvodů se (především mladí) medvědi objevili v Beskydech a Jeseníkách. Dnes se již situace stabilizuje, protože na Slovensku v posledních letech upřednostňují lov mladých zvířat a jsou chráněni medvědi s šířkou stopy nad 12 cm. „Odpadkoví medvědi“ jsou však novým a pro člověka velmi nebezpečným fenoménem, se kterým si slovenská ochrana přírody zatím příliš neví rady. Dříve či později lze takto specializované medvědy očekávat i u nás.

Podobně i rozšíření vlků u nás je ovlivňováno celou řadou příčin a je také přímo závislé na stavu vlčí populace na Slovensku. Opět zde hraje velkou roli vliv člověka, který preferuje odstřel největších jedinců, často vůdcích samců a samic (tzv. alfa páru).

Rys chycený do pytláckých želez

foto: L. Klunc

Po jejich zabití se nezřídka smečka rozpadá a dochází k utvoření dalších mladých párů, které si musí hledat vhodné teritorium. A tak musí pro zajištění své existence zabírat nové a nové prostory.

foto: K. Brož

Dalších příčin rozrůstání populací vlka je několik. Na jedné straně klesá hustota zalidnění a lidských aktivit v horách a vlci (i jiné šelmy) tak pro sebe získávají více prostoru. Na druhé straně jsou vlci velice přizpůsobiví a tam, kde jsou chráněni, si rychle zvykají na člověka a více využívají i biotopů v blízkosti jeho sídlišť. V Itálii například žijí vlci i na předměstí Říma a živí se zde odpadky na skládkách! Rovněž vymýcení vztekliny určitě výrazně přispělo k rozšíření vlků do našich zemí. Důvod, proč u nás počty vlků v posled-

ních letech stagnují a možná spíše klesají, je jednoznačný - pytláctví.

Rys ostrovid se ve střední Evropě rozšířil díky rozsáhlé reintrodukci. Rysové byli vypuštěni v řadě států, kde desítky let, často i celé století nebyla po jejich přítomnosti ani stopa. U nás bylo v osmdesátých letech 20. století na šumavě vypuštěno celkem 18 kusů rysů. Všichni byli původem ze Slovenska z volné přírody, prošli však karanténou v Ostravské ZOO. Místní, většinou přemnožení volně žijící kopytníci nebyli na rysa zvyklí a nebáli se ho. Díky tomu měli rysové v prvních letech po vypuštění neúměrnou hojnost potravy, rychle se množili a z míst vypuštění se začali velmi úspěšně šířit. Na počátku 21. století početnost rysů v Čechách opět výrazně klesá. Příčinou je změna chování jejich kořisti a především nelegální lov. Oproti tomu početnost našich původních rysů, kteří u nás žijí v Beskydech, je stabilnější. Není to proto, že by zde rysi nebyli častým cílem pytláků. Výrazně ji však ovlivňuje přímo sousedící silná populace rysů na Slovensku.

Tabulka 5. Příčiny ohrožení velkých šelem v České republice
(podle Červený, J., Koubek, P., Buřka, L. 2005)

příčina ohrožení	důležitost příčiny ohrožení		
	medvěd hnědý	vlk	rys ostrovid
nelegální odstřel	vysoká	vysoká	vysoká
úmrtnost na silnicích	střední	střední	střední
odmítavý postoj veřejnosti	nízká	vysoká	střední
genetická izolovanost	střední	střední	střední
fragmentace biotopu	střední	střední	střední
vyrušování	střední	nízká	nízká
změny prostředí	střední	nízká	nízká
křížení	-	střední až nízká	-
snížení početnosti kořisti	velmi nízká	velmi nízká	velmi nízká
choroby	neznámá	neznámá	neznámá

4. Poznávání v přírodě

(podle Šulgan, F. a kol, 2004)

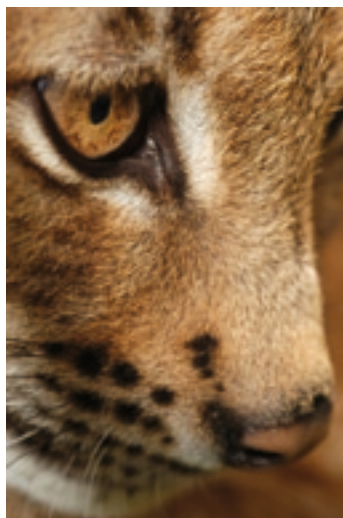

foto: K. Brož

4.1. Medvěd

Pobytové znaky medvěda

Mezi pobytové znaky medvěda patří stopy, trus a značení teritoria, stopy po hledání kořisti a její zbytky. Přímé pozorování medvěda je vzácné a náhodné.

Hlasové projevy medvěda souvisí s vydáváním výstražných zvuků při obhajování svého teritoria, potravy, svých mláďat a nebo při pocitu ohrožení. Může to být hluboké mumlání, bručení až silný řev.

Trus a značení teritoria

Trus medvěda je tvaru hrubého válce (tloušťky 3-6 cm) nebo velké kupy. Je rozdílný podle ročního období a potravní nabídky. Medvěd je všežravec, proto se v jeho trusu objevují zbytky rostlinné i živočišné potravy. Nepřehlédnutelné jsou v terénu teritoriální znaky medvěda. Své teritorium si značí a brání. Optické signály vytváří převážně na jehličnatých stromech (často jsou to samostatně stojící stromy a nebo stromy u chodníků), kde zuby vykouše a drápy vyrvé kůru stromu. Jsou vidět zdaleka a mají odradit od pobytu jiného medvěda v tomto teritoriu. Bývají ve výšce až 2,5m. Tuto značku doplňuje pachem moči.

foto: L. Kunc

Trus medvěda

foto: L. Kunc

Teritoriální strom medvěda v Beskydech

foto: F. Sulgan

Trus medvěda, údolí Brodská, Beskydy

Značení teritoria, Beskydy, Horní Bečva

Stopy a stopní dráhy medvěda

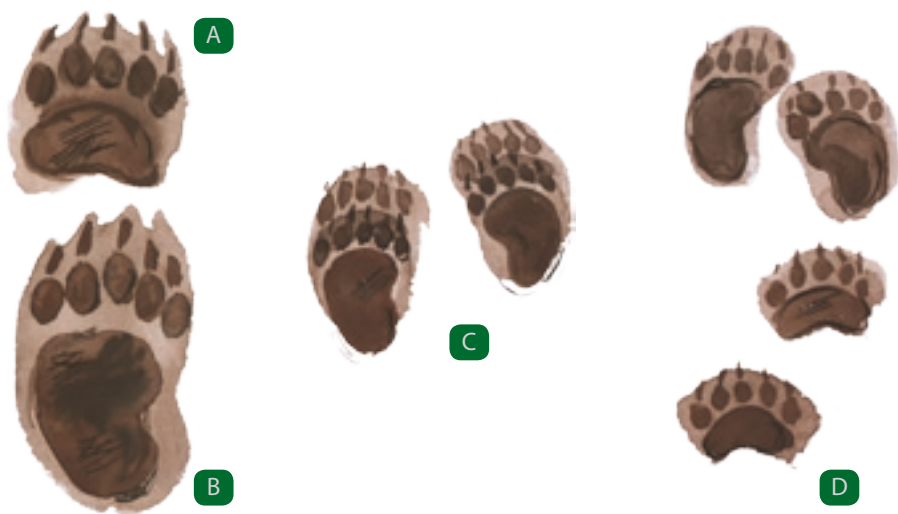
Na zadních i předních končetinách má medvěd po pěti prstech s dlouhými drápy. Je ploskochodec. Došlapuje na chodidlo, které se ve stopě otiskuje celé nebo téměř celé. Zadní stopa se podobá otisku lidského chodidla. Délka zadní stopy je 18 - 22cm (někdy i 30cm), šířka kolem 16cm. Přední stopy jsou dlouhé 14 - 17cm, široké přibližně jako zadní 16cm. Otiskují se v ní pouze bříška prstů s drápy a malá část chodidla, neboť medvědi v pohybu nedošlapují na celou plochu chodidel předních běhů. Celý otisk předního chodidla lze pozorovat na místech, kde medvěd stál nebo pomalu kráčel. Délka kroku je 50 - 60cm. Šířka rozkroku je nejčastěji kolem 20 cm. Je proměnlivá podle stáří a velikosti zvířete. Ve stopní dráze se většinou otiskne celé přední chodidlo a přes ně je vytlačena stopa chodidla zadního.

Značení teritoria, Roháče
(pralesovitý porost pod Sivým vrchem)

Stopy medvěda - přední a zadní nohy

Obr. 1 - Medvěd hnědý, A - běh, B - chůze

Obr. 2 - Medvěd hnědý - stopy, A - otisk přední nohy, B - otisk zadní nohy
 C - otisky nohou kráčejícího medvěda
 D - otisky nohou běžícího medvěda

Mezi další pobytové znaky medvěda lze zařadit stopy po získávání potravy - rozhrabané mraveniště, vybrané včelí nebo vosí hnízdo, zvratky (např. u ovesných polí), polámané větve stromů (ovocných stromů nebo jeřabin), rozbité pařezy (při hledání larev hmyzu), obrácené kameny (při hledání hmyzu a menších zvířat), slehnutá místa (např. při obírání borůvek), zbytky po konzumaci kukuřice nebo obilovin apod. Mohou to být např. i chlupy zachycené na stromech (medvěd se často otírá o poškozené stromy, ze kterých vytéká pryskyřice.

foto: F. Šulgan

Medvědí srst na kmeni stromu

foto: L. Kunc

Stopy pobytu medvěda

foto: F. Šulgan

Stopní dráha medvěda v NPR Radhošť

foto: L. Kunc

Medvěd s oblibou olizuje a parfémuje se pryskyřicí jehličnatých stromů

foto: M. Šulgan

Přední a zadní stopa medvěda, Roháče (Oravice)

Způsob usmrcení a postup konzumace kořisti

Medvědi svou kořist usmrtí jedním nebo několika údery tlap do hlavy, týla nebo hřbetu. Po těchto úderech jsou jasně patrné rozsáhlé podlitiny a zlomeniny. Hlava kořisti bývá nepřírozeně otočená, z ústní a nosní dutiny vytéká krev (znak vnitřního krváčení). Pokud medvěd kořist kousne, tak vždy do plecí a šije. Při konzumaci nejdříve načíná hrudní koš nebo břišní krajinu, nejprve sežere vnitřnosti nebo vykouše vemeno. Medvěd někdy ulovené zvíře roztrhá a části těla můžeme nalézt na větší ploše.

foto: F. Šulgan

Kadaver ovce zabité medvědem, Beskydy

foto: ČSOP Val. Meziříč

Medvědem zabítá ovce, Lušová, Beskydy

foto: F. Šulgan

Medvědem zabité tele na Čartáku

ochrana velkých šelem v České republice

4.2. vlk

Pobytové znaky vlka

Mezi pobytové znaky vlka patří stopy, trus a značení teritoria, zbytky kořisti, hlasové projevy. Přímé pozorování vlka je vzácné a náhodné.

Hlasové projevy

Charakteristickým vytím nebo štěkáním si vlci označují svůj domovský okrsek. Širokou škálou hlasů (vrčení, kňučení,...) vlci vydávají při komunikaci ve smečce.

Trus a značení teritoria

Trus vlka připomíná trus psa. Je tmavě šedý, dlouhý 10-15 cm i více, široký 3,5 cm i více. Někdy se rozpadá na menší kousky. Obsahuje srst a zbytky kostí, někdy i rostlinné zbytky. Močí a trusem si vlk označuje hranice lovného teritoria smečky. Značení je pravidelné. Upřednostňuje svážnice, chodníky a vyvýšená místa. Močí značí výrazné body v terénu.

foto: L. Kunc

Otisky stop a trus vlků

Stopy a stopní dráhy vlka

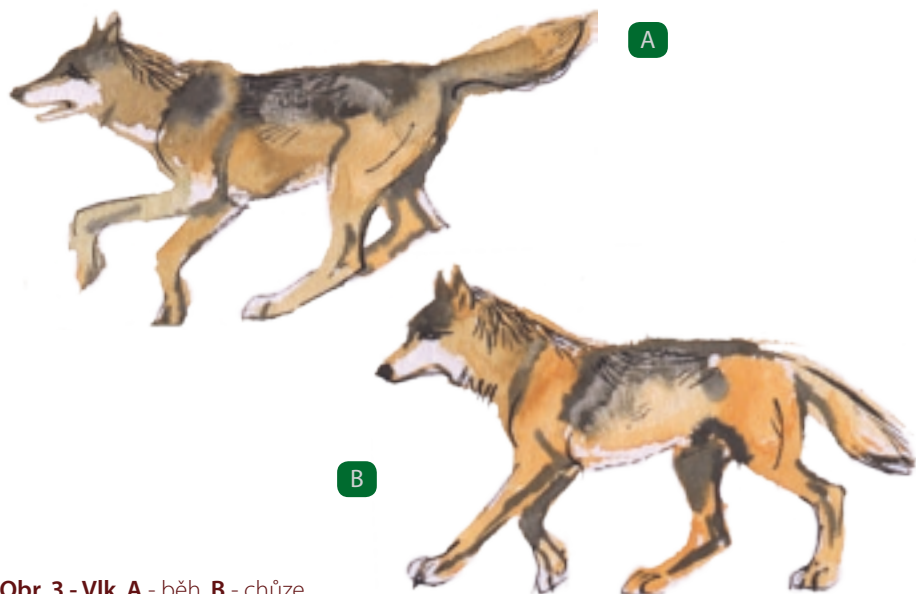
Stopa vlka se podobá šlépěji psa. Otiskuje se pouze přední část chodidla a bříška prstů. Otisky bříšek dvojice prostředních prstů jsou proti psím stopám předsunuty před špičky krajních prstů. Tím připomínají stopy liščí. Stopa má většinou protáhlý tvar, ale otisk přední tlapy může být při roztažení prstů i kruhovitý. Zadní stopa je opatřena stejně jako přední nápadně silnými drápy, jejichž otisky jsou při srovnání s drápy psů delší a špičatější. Tato stopa je o poznání menší a užší než přední. Zadní stopa je dlouhá 7,5 - 8 cm, široká 5,5 - 7 cm. Přední je dlouhá 9,5 - 12 cm, široká 8,5 - 10 cm. Délka kroku při pomalé chůzi je kolem 80 - 90 cm, při klusu bývá dlouhá kolem 100 cm a v úprku kolem 150 cm i více. Klusající vlk „čáruje“ a při tomto pohybu vznikají dvojotisky souběžných šlépějí.

foto: F. Šulgan

Trus vlka, Beskydy

Obr. 3 - Vlk, A - běh, B - chůze

**Obr. 4 - Vlk - stopy, A - otisky nohou klusajícího vlka
B - otisky nohou běžícího vlka
C - otisk nohy vlka**

Srovnání stopy psa a vlka

(Kniha lesní moudrosti - E.T.Seton)

Pořídil jsem desítky kreseb odlitek, otisků, fotografií a náčrtků vlčích a psích stop. A nenašel jsem jediný spolehlivý rys, který by je odlišoval. Jeden lovec říká, že vlk má poměrně malé vnější prsty. Ano, někdy. Ale nemá je malé ve srovnání s kolií. Jiný tvrdí, že vlk má delší chodidlo. A přece se nemůže srovnávat s bernardýnem. Vlk zvedá nohu čistě a netáhne prsty. Ale to dělají i mnozí psi, zejména vesničtí. Všechny tyto rozlišovací znaky selhaly. Vlk vcelku chodí lépe než pes. Jeho stopy se obvykle kryjí, ale ne vždy a u některých vlků jen zřídka.

Jestliže sledujete ve sněhu vlčí stopu několik kilometrů, zjistíte, že obežle směřuje k nějakému neobvyklému nebo slibnému místu. Je to očividně stopa podezřavého, plachého tvora, kdežto stopa psa je přímá a obvykle nebojácná. To však neplatí u psů, kteří pytláčí či dáví ovce. Proto ani v divočině nejsou žádné bezpečné rozlišovací znaky. Člověk může usuzovat jen podle pravděpodobných okolností. Často jsem slyšel nezkušené lovce vychloubat se, že „mohou vždycky říci, jaká je to stopa“. Ale starší lovci obvykle říkají: „Ne, nikdo to nemůže tvrdit docela jistě“.

Způsob usmrcení a postup konzumace kořisti

Vlk usmrcuje kořist zpravidla prokousnutím hrdla po předchozím útoku a sražením kořisti na zem. Konzumace ulovené zvěře začíná otevřením hrudního koše a břišní dutiny nebo svalovinou končetin. Pak vlk konzumuje trup, hlavu a zbytky včetně kostí. Při lovu hospodářských zvířat vlk neuplatňuje princip selekce, ale taktiku rozruchu. Snaží se rozehnat stádo a dostat kořist na odlehlé místo, kde ji usmrtí a může v klidu konzumovat.

foto: F. Sulgan

foto: F. Sulgan

Zbytky ovce po napadení vlky, Beskydy

Zbytky ovce po útoku vlků, Beskydy

foto: F. Šulgan

Ovce zabitá vlkem, Beskydy

foto: ČSOP Val. Meziříčí

Vlky zabitá ovce, Bílá, Konečná, Beskydy

foto: M. Ordlek

Ovce usmrčená vlkem - krční chvat

Pozůstatky ovce roztrhané vlkem, Beskydy

foto: L. Kunc

Vlky zabitá ovce, Bílá, Konečná, Beskydy

foto: ČSOP Val. Meziříčí

Zbytky zabitého jelena a trus vlků

foto: M. Ordlek

4.3. Rys

Pobytové znaky rysa

Mezi pobytové znaky rysa patří stopy, trus a značení teritoria, zbytky kořisti, hlasové projevy. Přímé pozorování rysa je vzácné a náhodné.

Hlasové projevy rysa jsou slyšet nejčastěji v době námluv (únor - březen). Oba partneři se vyhledávají charakteristickým voláním, které je slyšet až 1 km daleko. Jiné hlasové projevy jsou jemnější (vrkání a předení), připomínají hlasy domácí kočky. Samci bránící své teritorium vydávají výhružné mručení a skřeky.

Trus a značení teritoria

Najít trus rysa v terénu je dost obtížné, protože si ho někdy uvnitř teritoria zahrabává. Je složený z více válcovitých kousků, o průměru asi 2,5 cm, se zakulacenými konci. Obsahuje srst a úlomky kostí.

Určité druhy stromů si rys vybírá k broušení drápů. Pařezy nebo vývraty značuje močí a pachem ze žláz u řitního otvoru. Označená místa jsou cítit „kočičinou“.

foto: L. Kunc

Obrus drápů na kmeni stromu patří do denního programu rysa

foto: F. Sulgan

Stopy drápů rysa na kůře stromu

foto: L. Kunc

Značení teritoria postříkem moče a výměškem análních žláz

Stopy a stopní dráhy rysa

Stopa rysa se tvarem podobá stopě kočky. Odlišuje se od ní velikostí (je až 3x větší než stopa kočky divoké). Zadní stopa má kolem velkého otisku lysého chodidla v půlkruhu obloukem rozprostřeny dlouhé protáhlé oválné otisky čtyř prstových polštářků. Při chůzi ve svahu mohou být otištěny i drápy. Z chodidla se otiskuje pouze přední část. Délka zádní stopy je u mladých jedinců do 6,5 cm, u dospělých přesahuje 7 cm. Přibližně stejná je i její šířka. Přední stopa má obdobný tvar jako zadní, ale bývá nepatrně větší. Velikost přední stopy se pohybuje v rozmezí 7 až 8 cm. Délka kroku bývá nejčastěji 25 až 40 cm, ale může dosáhnout až 80 cm. Šířka rozkroku bývá 7 až 12 cm. V kroku zanechává rys stopy uspořádané do dvojité čáry levých a pravých dvojotisků, neboť klade zadní tlapy do předních šlépějí. Stopní dráha připomíná sledem svých stop široké čárová-

ní. Při sledování stopní dráhy lze pozorovat skoky až 3m. Při skoku rys podobně jako zajíc přehazuje zadní nohy.

foto: L. Kunc

Otisky stop rysa a mladého divokého prasete - lončáka

A

B

Obr. 5 - Rys ostrovid, A - běh, B - chůze

A

B

C

Obr. 6 - Rys ostrovid - stopy, A - otisk přední nohy

B - otisky nohou kráčejícího rysa

C - otisky nohou běžícího rysa

foto: M. Šulgan

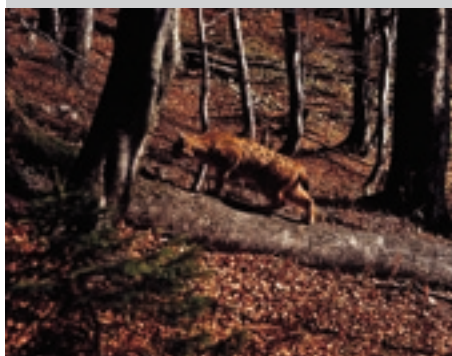
Stopní dráha rysa v písku, Roháče (Oravice)

foto: F. Šulgan

Padlé kmeny stromů rys hojně využívá především v pralesních terénech

foto: L. Kunc

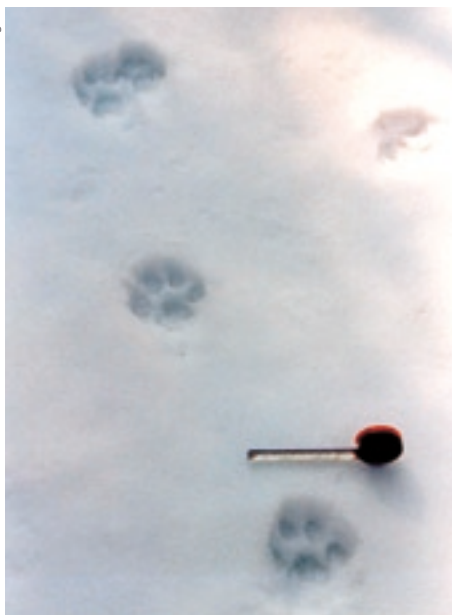
Odlitek stopy rysa na sněhu
Spodní otisk je přední nohy, vrchní zadní

Způsob usmrcení a postup konzumace kořisti

Rys usmrcuje kořist zakousnutím a několik minut trvajícím stiskem hrtanu nebo šlje. Rány jsou přesné, neroztřápené, podkožní krvácení jsou v oblasti krku. Při konzumaci upřednostňuje svalovinu zadních a předních končetin nebo kolem páteře. Má rád i plíce, srdce a játra.

Usmrcená srna po útoku rysa, Beskydy
(načaté kýty)

Stopy rysa, Papradný Beskydy

Občas rys ukryje usmrcenou srnu na strom

Rys krátce po ulovení toulavé kočky

Vyrušený rys transportuje usmrcenou srnu na klidné místo

Rys usmrcuje srnu stiskem čelistí na krku, tak srnu vlastně udusí

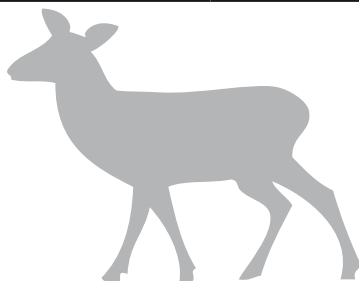

Rys často načíná svou kořist v místě, kde je po útoku roztržená kůže a svalovina

Tabulka 6. Identifikace šelem podle zbytků jejich kořisti
(podle Šulgan, F. a kol, 2004)

Část těla kořisti	Zranění	Možný původce
hlava	lebka nebo čelisti zlomené, výtok krve z nosu a úst, hlava nepřírozně zvrácená	medvěd, kolize s autem
	hlava oddělená od těla	liška, (vlk) /rys/
	na lebce stopy po záhryzu	medvěd, vlk, pes
	hluboké díry v lebce	medvěd, vlk, velcí draví ptáci
hrdlo, týl	pouze málo středně velkých, hlubokých (kulatých) děr	rys (vlk, pes)
	málo velkých, často roztržených a silně krvácejících ran	pes, vlk (rys)
	mnoho malých hlubokých a kulatých děr	liška
	díry bez začervenalých okrajů a krevních podlitin	úhyn
páteř	zlomená, podlitiny v okolí	medvěd, kolize s autem
záda	rány po kousání na zádech a bocích	pes, vlk, liška
hrudní koš	rozervaný, vnitřnosti sežrané	medvěd, (vlk, pes)
břišní dutina	rozervaná, trávicí trakt užraný či vytažený mimo	liška, pes, vlk, medvěd
břicho	stopy kousání, krevní podlitiny	pes, vlk, liška
kýta, plece	svalovina čistě vybraná	rys, liška, vlk, krkavcovití
	oddělená a odtažená	liška (vlk)
kůže	hluboké, tenké až do masa jdoucí stopy drápů	rys
	2 - 5 souběžně jdoucích stop drápů	medvěd
	povrchové stopy drápů	pes, liška
	vyškubaná srst	dravci, krkavcovití
krevní podlitiny	pouze na krku nebo týlu	rys, vlk (pes)
	na jiných částech těla	pes, vlk, liška, medvěd, kolize s autem

5. Dokumentace pobytových znaků

Dříve, než se vydáme do terénu sledovat výskyt velkých šelem, musíme si uvědomit, že potřebujeme znát základní pravidla pohybu a pobytu v terénu a mít teoretické znalosti zjišťování pobytových znaků rysa, vlka a medvěda. Jediná naše šelma, která může být člověku nebezpečná, je medvěd. Proto doporučujeme nastudovat si předem život a chování medvěda a pokyny, jak se chovat v jeho teritoriu nebo při přímém setkání s ním (podrobně viz kapitola 6).

foto: F. Šulgan

Dokumentace teritoriálních znaků po medvědovi, Roháče (Zverovka)

Je užitečné před výpravou do terénu, kde se uvedené šelmy vyskytují nebo je předpoklad jejich výskytu, kontaktovat příslušnou správu národního parku, chráněné krajinné oblasti nebo nevládní organizaci, která se v místě touto činností zabývá. Můžeme tak získat cenné informace. Důležitý je i opačný postup. Při zjištění přítomnosti rysa, vlka nebo medvěda informovat tyto organizace.

foto: M. Dvorský

Vyšetřování škod způsobených medvědem hnědým, Lušová

K vyhodnocení pozorování šelem a jejich pobytových znaků potřebujeme provádět kvalitní dokumentaci. Spolehlivá identifikace šelmy je možná pouze tehdy, je-li k dispozici více důkazů její přítomnosti. Je nutné důkladně prohlédnout usmrcenou kořist i okolí místa nálezu. Hledáme zde stopy a další pobytové znaky, všímáme si i zvláštností.

K dokumentaci v terénu potřebujeme:

- zápisník a psací potřeby (příp. i diktafon)
 - metr nebo jiné měřítko (pro měření stop, stopních drah apod.)
 - plastové sáčky nebo sklenky s uzávěrem, pinzetu, gumové rukavice (k prohlédnutí usmrcené kořisti a na sběr trusu, chlupů, kostí apod.)
 - nůž či skalpel (k pitvě) – pouze odborníci !
- Dále je pro důkladnější dokumentaci potřeba mít:
- sádku a ostatní příslušenství k odlévání stop
 - fotoaparát (příp. kameru)
 - mapu (příp. i kompas)

Ohledání kořisti

Ne každé nalezené mrtvé zvíře je usmrceno rysem, vlkem nebo medvědem. Může být uloveno jinou šelmou, může uhynout z důvodu nemoci, slabé kondice nebo následkem postřelení, sražení autem, atd. Rozpoznávacím znakem, že zvíře uhynulo a konzumace začala až po jeho smrti, je skutečnost, že na jeho zbytcích - kadáveru - nelze nalézt krevní podlitiny a místa vkusů nejsou na svých okrajích začervenalá. Každý určovací znak na kadáveru vykazuje určitou variabilitu. Proto se musí pečlivě zvážit všechny okolnosti nálezu. Je nutné důsledně vyhodnotit stopy, způsob lovu a usmrcení kořisti.

Zejména, je-li kořistí hospodářské zvíře, je nutné při ohledání kořisti a dokumentaci stop s kořistí nemanipulovat a dbát, aby nebyly žádné stopy zničeny. Popřípadě je nutné s další dokumentací vyčkat až do příchodu pracovníka místně příslušného orgánu ochrany přírody a veterináře. Jejich šetření je nutné a rozhodující pro následné vyplacení náhrady škody majiteli zvířete.

Fotodokumentace

Postupujeme tak, že z nejlepšího stanoviště pořídíme více snímků usmrcené kořisti s okolím a postupně fotografujeme detaily (tkáň po kousnutí, vykousané části těla, kosti, stopy apod.).

foto: M. Dvorský

Pořizování dokumentace po napadení nehlídaných ovcí vlky, Bílá, Konečná, Beskydy

Identifikace podle stop

Identifikaci stop provádíme postupně. Opakrně se pohybujeme (abychom nerozšlapali další stopy nebo stopní dráhu), měříme délku a šířku stop, délku kroku. Pokud je to možné, sledujeme stopu co nejdéle a vyhodnotíme ji až po ukončení sledování. Nej kvalitnější stopy si označíme. Provedeme záznam (písemný nebo pomocí diktafonu) a fotodokumentaci. Nemáme-li fotoaparát, překreslíme stopu na připravený průhledný papír. Nejlepším dokumentem jsou ale sádrové odlitky.

Odlévání stop

Potřeby:

- bílou sádro (ne šedou), k odlítí stopy rysa nebo vlka potřebujeme asi 0,3 kg sádry, k odlítí přední stopy medvěda 1-1,5 kg sádry, na odlítí zadní stopy medvěda až 2 kg sádry,
- nádobku na míchání sádry (nejlépe z měkkého plastu), k odlítí stopy rysa nebo vlka stačí nádobka s obsahem asi 0,5 l, k odlítí stopy medvěda je potřeba nádobka s obsahem 2-3 l,
- láhev s vodou (o obsahu 1-2 l),
- štětec na očištění stopy, špachtli na míchání sádry a na vyřezání odlitku z bláta nebo sněhu,
- noviny, plastové sáčky, plátěnou tašku.

Odlévání stop v terénu

foto: F. Sulgan

Postup při odlévání stop

Asi do třetiny nádoby nalijeme vodu. Do vody pomalu sypeme sádro a mícháme, až získáme kaši, která nesmí být řídká ani hustá. Sádro nalijeme na stopu a bez výroby „rámu“ vytvoříme alespoň do vzdálenosti 5cm od okraje stopy přirozený „koláč“, který kopíruje velikost stopy. Sádro necháme zaschnout asi půl hodiny. Poté odlitek špachtlí vyřežeme i s blátem nebo sněhem, zabalíme do několika vrstev novin, vložíme do plastového sáčku a opatrně neseme v plátěné tašce. Nejméně do jedné hodiny po odlévání je stopa křehká a může se polámat. Po této době, nebo až doma, stopu pod proudem vody umyjeme (bláto odstraníme štětcem nebo měkkým kartáčem) a necháme vyschnout. Povrchovou úpravu provádíme (po mnoha vyzkoušených způsobech) tak, že celou stopu namažeme jílem a ještě za mokra kupř. použitým zubním kartáčkem „vyčistíme“ vystupující části stopy, čímž se stopa zvýrazní, vypadá přirozeně a má velkou vypovídací hodnotu. Stopy odlité ze sněhu jsou nejhezčí neupravované, bílé. Nej kvalitnější odlitky zhotovíme z otisků stop v mokrému nebo zmrzlém sněhu. Otisky v sypkém sněhu není dobré odlévat (nemají dobrou vypovídající hodnotu). Na zadní stranu odlitku vždy napíšeme, o jaké zvíře se jedná, den a místo nálezu, a kdo odlitek zhotovil.

Odlitek stop medvěda

foto: F. Šulgan

Odlévání stop v terénu

foto: M. Šulgan

Odlité stopy medvědice a medvěděte

foto: M. Šulgan

ochrana velkých šelem v České republice

6. Medvědi a lidé

O problematice soužití medvědů a lidí vydala v roce 2003 informační letáček 76/08 základní organizace ČSOP v Rožnově pod Radhoštěm. Text přetiskujeme v úplném znění:

Medvědi a lidé mohou žít spolu bez problémů

Chcete, aby prostředí chalupy, chaty, turistického střediska nebo tábora bylo bezpečné před návštěvami medvědů? Stačí odstranit z okolí zbytky potravy, odpady nebo obaly z potravin, které medvědy přitahují. Takovýmto způsobem chráníte sebe, ale i medvědy od zbytečných stresů. Jestliže se budete řídit níže uvedenými radami, můžete předejít zbytečným komplikacím.

Nakládání s odpady

- zejména přes noc nenechávejte zbytky jídla volně u chaty
- odpady ukládejte v dobře uzavřených popelnících nebo kontejnerech
- na kompost neodkládejte ovoce a zbytky potravin
- při likvidaci odpadků biologického charakteru používejte vápnění, abyste zredukovali vytváření zapáchajících látek.

Přítomnost medvěda v teritoriu

- Každý, kdo se nachází v teritoriu medvěda, se s ním může i setkat. Proto věnujte svému okolí pozornost. Zejména v odlehlých částech hor nevstupujte do nepřehledných houštin. Pamatujte, že medvěd na vás nečeká a bezdůvodně vás nenapadne.
- vycházky a túry absolvujte jen za denního světla. Je výhodnější, když se terénem pohybujete ve dvojicích nebo ve skupině. Skupina by měla udržovat vzájemný kontakt. Panika může ohrozit bezpečnost celé skupiny. Dětem nedovolte vzdalovat se od skupiny.
- buďte ostražití, v nepřehledném terénu vytvářejte přiměřený hluk (mluvte nahlas, zpívejte si, pískejte), medvěd vás zaregistruje a vyhne se vám.
- buďte zvláště opatrní při nízké viditelnosti (mlha) nebo slyšitelnosti (silný déšť, vítr, hukot potoka apod.).
- dávejte pozor na místech, kde je hodně lesních plodů, u pole s ovsem, u mokřadů.
- buďte opatrní, když narazíte na čerstvé znaky přítomnosti medvěda – stopy, vlhký trus, zvratek, rozhrabaný pařez, poškrábané stromy s okousanou kůrou apod.
- pokud objevíte uhynulé zvíře, nepřibližujte se k němu. Může se jednat o kořist medvěda, který může být nablízku. Na mrtvé zvíře v lese vás často upozorní krkavcovití ptáci a dravci. Na přítomnost medvěda upozor-

foto: F. Šulgan

ní také splašená zvěř, skřekot sojek, pískání kosa, bekání srnčí zvěře apod.

- držte si psy na vodítku a pod kontrolou. Psi mohou ucítit medvěda a zaútočit na něj nebo před ním budou utíkat a dovedou medvěda až k vám.
- na výletech nepoužívejte silně vonící kosmetiku.

Táboření v přírodě

Na území chráněné krajinné oblasti je dle zákona č. 114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny zakázáno tábořit a rozdělávat ohně mimo místa tomu vyhrazená. Platí to rovněž podle zákona č. 289/95 Sb. o lesích. V případě, že táboříte na vyhrazeném místě nebo jste nuceni přespát ve volné přírodě, doporučujeme:

- k táboření si vybrat místo vzdálenější od vyšlapaných lesních chodníků a břehů potoků a řek.
- místo, kde vaříte, by mělo být vzdáleno nejméně 50 m od tábořiště po větru.
- pokud si budete připravovat jídlo opékáním na ohni, buďte ostražití, je-li medvěd nablízku, může ho vůně jídla přilákat.
- šaty, ve kterých vaříte, nepoužívejte při vycházkách do lesa a nenechávejte ve stanu.
- nádobí udržujte v čistotě a skladujte s potravinami.
- jídlo v plechovkách (např. ryby) zkonzumujte ihned po otevření.
- neskladujte žádné jídlo nebo pronikavě vonící věci (parfémy, zubní pasty) uvnitř stanu.
- jestliže nemáte jinou možnost, najděte si dva stromy vzdálené od tábořiště nejméně 200 m a vzdálené od sebe cca 6 m a potraviny nebo odpadky zavěste mezi ně nejméně 4 m nad zemí.
- odpadky by měly být uskladněny v malých přenosných kontejnerech nebo v uzavřených igelitových sáčkích.

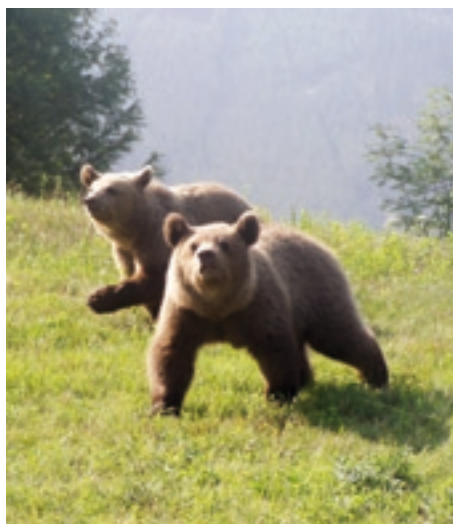

foto: M. Šulgan

Setkání s medvědem

Neexistují zaručená pravidla chování při setkání s medvědem, ale následující rady mohou být užitečné:

- zachovejte klid a snažte se správně odhadnout situaci.
- uvidíte-li medvěda, který je od vás dostatečně daleko, přibližuje se k vám, ale nezpozoroval vás, upozorněte ho na sebe hovorem. Jestli se přibližuje, ustupte mu z cesty a pomalu a klidně odejděte. Všimněte si směru větru. Když vítr vane směrem k vám, nemůže vás medvěd ucítit.
- když je velmi blízko, nekřičte na něj, může ho to vyprovokovat. Zachovejte klid, mluvte k němu, pokojně odcházejte a mírně gestikulujte. Vyhnete se soustředěnému pohledu z očí do očí – pro šelmy to bývá výzva k souboji.
- v žádném případě se k medvědovi nepřibližujte, nedrážděte ho, neházejte po něm kameny a nesnažte se ho ani zahnat.
- nikdy nelákejte medvěda na potravu pro atrakci, pozorování nebo fotografování. Může se stát agresivním, nebo vás začne obtěžovat, strhávat batoh apod.

- když se medvěd postaví na zadní nohy, neznamená to, že je agresivní, chce se jenom rozhlédnout, čichat, poslouchat, zkrátka zorientovat se nebo identifikovat pro něj podezřelou věc. Zachovejte klid, mluvejte na něj a pohybujte pažemi sem a tam.
- někdy medvěd zdánlivě zaútočí, aby vás pouze zastrašil. Rozběhne se, prudce zastaví těsně u vás a vrací se zpět na původní místo. Někdy tento zdánlivý útok zopakuje. Zachovejte klid a pomalu se vzdalujte z tohoto místa.
- před medvědem nikdy neutíkejte. Je rychlejší než vy (dokáže běžet rychlostí až 60 km/hod). Jestli to nevydržíte a budete před medvědem utíkat, odhodte nějakou věc (batoh, tašku), abyste ho zmátli, odpoutali jeho pozornost a zdrželi ho.
- lezení na strom využijte jako poslední možnost při úniku. Mladší medvědi vylezou i na strom, proti staršímu se ubráníte tím, že vylezete nejméně 4 m nad zem, aby na vás nedosáhl.
- nebezpečné může být, když medvěda překvapíte ve spánku, při konzumaci potravy, v blízkosti jeho kořisti nebo mláďat. Nikdy se nepřibližujte k medvědům!
- „štěkající“ nebo mručící medvěd, který otvírá hubu, otáčí se bokem, aby demonstroval svoji velikost, signalizuje agresivitu. Když začne řvát, seká zuby, údery předních tlap vyhazovat kusy hlíny a sklopí dozadu uši, znamená to, že se agresivita stupňuje.
- pokud vás medvěd napadne, lehněte si obličejem k zemi. Stočte se do pozice, ve které si stehna tlačíte na hrudník a hlavu se snažte skrýt mezi kolena. Spojte prsty vzadu na krku a chraňte si jej. Přitom tlačte lokty ke kolenům. Tato pozice vám chrání krk, hlavu a jiné životně důležité orgány. Máte-li batoh, stáhněte si jej na hlavu a krk. Nehýbejte se, dokud medvěd neopustí místo, kde se nacházíte.

foto: F. Šulgan

Medvěd, který vyrůstá v zajetí, se již nikdy nesmí dostat do volné přírody

ochrana velkých šelem v České republice

7. Velké šelmy a jimi způsobované škody

Šelmy v honitbě? Nelze mluvit o škodách

Medvěd, vlk a rys jsou typické šelmy boreálních lesů. V tomto ekosystému zaujímají klíčové místo vrcholového predátora. Jejich převažující potravou jsou kopytníci - u nás především srnec a jelen, v jiných zemích i prase divoké, los či na severu areálu sob. Šelmy u nich plní regulační, selekční i sanitární funkci. Tím se významně podílejí na ochraně přirozeného lesa. Udržují v něm přírodní rovnováhu. V našich člověkem pozměněných lesních ekosystémech plní šelmy podobné funkce jako v lesích přirozených.

Největší selekční tlak na spárkatou zvěř z těchto šelem má bezpochyby vlk. Díky tomu, že loví ve smečce vysoce organizovaným způsobem, nejlépe prověřuje zdravotní stav své kořisti a loví skutečně ta nejslabší, nemocná či poraněná zvířata. Protože zároveň žere i mršiny, není zanedbatelný ani sanitární význam vlka. Je pravidlem, že tam, kde loví vlčí smečka, je spárkatá zvěř mno-

hem silnější a zdravější. Vlci ve svém teritoriu regulují i věk a poměr pohlaví své kořisti. Upřednostňují totiž lov mladých jedinců a samic. Z hlediska myslivosti má tento tlak velmi pozitivní efekt. V revíru se díky vlkům sice snižuje početnost spárkaté zvěře, ale stoupá hodnota trofejových kusů.

Rys má podobný efekt na spárkatou zvěř jako vlci. Poté, co byl po desítkách let absence opětovně vysazen na Šumavu, klesly stavy srnčí zvěře o 30 - 50 %. Myslivečtí hospodáři v té době bili na poplach. Nicméně je třeba si uvědomit, že rysi byli vypuštěni do prostředí s uměle udržovanými vysokými stavy srnců (velmi negativně působícími na lesní porosty). Pozitivním selekčním tlakem začal na zdejší spárkatou zvěř rys působit až po několika letech, kdy jednak stavy srnčí poklesly, jednak si zvěř na nového predátora zvykla a stala se opatrnější. Rys tak mohl ulovit převážně zvířata nemocná a slabá. Následně se výrazně zlepšil zdravotní stav srnčí zvěře i její průměrná hmotnost. V současné době

foto: F. Šulgan

Nemocní kopytníci, jako tato poloslepá srna, jsou nejčastější potravou vlka a rysa

rysi na Šumavě ročně uloví cca 10 % srnčí populace. Početnost jelena či jiné spárkaté zvěře rys reguluje pouze tam, kde není srnec významněji zastoupen. Jediným druhem naší spárkaté zvěře, který rys ve svém teritoriu zřejmě dokáže úplně vyhubit, je muflon. Muflon je však u nás nepůvodním druhem. I když tu žije po staletí, není v našich lesích natolik adaptován, aby se ubránil přirozeně se vyskytujícímu rysu.

Jako důsledek predančního tlaku rysa na srnčí zvěř se mezi myslivci objevují názory na "znormování" stavu rysa, jak se to podobně provádí u některých myslivecky obhospodařovaných zvířat. Snaha normovat stavy predátorů však nedává smysl. Normování má určitě smysl u srnčí a jelení zvěře, protože při dosažení určité úrovně jejich početnosti jsou škody na lesních porostech již ekonomicky neúnosné a les degraduje. Jestliže bude v krajině vysoký stav srnčí zvěře, pak se zde přirozeně uživí i větší počet rysů než v oblasti, kde bude srnčí zvěře méně. Početnost rysa je obdobně jako u jiných živočichů přímo závislá na množství dostupné hlavní potravy. To, že býložravců je v rovnovážném stavu *predátor x kořist* mnohem méně než tam, kde se predátor nevyskytuje, je pochopitelné. Ale na druhé straně zase dobře funguje lesní ekosystém, les se dobře zmlazuje a odrůstá (pokud není zrovna limitován jinými faktory, např. extrémně znečištěným ovzduším).

Medvěd ovlivňuje populace kopytníků z těchto tří šelem nejméně. Dává totiž přednost rostlinné potravě. Jeho význam je především sanitární, protože mršiny jsou běžnou součástí jeho stravy. Selektivní či regulační efekt na spárkatou zvěř nemá prakticky žádný.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že příchodem vlka nebo rysa do nového teritoria / honitby - skutečně mohou nastat hospodařícím myslivcům potíže. Stavy spárkaté

zvěře v první etapě velmi pravděpodobně radikálně klesnou. Teprve postupem času, s tím, jak si spárkatá zvěř na nového predátora zvykne, se utvoří rovnováha, ve které neztratí ani myslivec (lovec) svoje místo a s novým predátorem si nebude nijak významně konkurovat. Pokud nemá myslivec honitbu „na maso“, nýbrž v ní chce mít silnou, zdravou a přirozeně se chovající zvěř, měl by přítomnost vlka či rysa spíše vítat. Medvěd by mu neměl vadit vůbec.

foto: L. Kunc

foto: K. Brož

Šelmy a hospodářská zvířata. Škody uhrazuje stát

Velké šelmy stojí na vrcholu potravního řetězce. Jejich přirozenou potravou jsou tedy jiní živočichové, zejména pak obratlovci do velikosti muflona až jelena. Výjimkou je medvěd, který coby všežravec se navíc živí rostlinnou potravou, drobnými bezobratlými a samozřejmě včelími larvami a medem. S ohledem na potravní specializaci těchto druhů je tedy logické, že, pokud do jejich teritoria umístíme stádo dobytka (medvědovi také včelín či ovesné pole), šelmy to budou považovat za snadno dostupný a pohodlný zdroj potravy. A protože v přírodě se každý tvor, tedy i velké šelmy, snaží přežít vždy tak, aby vynakládal co nejméně energie, a shánění přirozené, tedy hbité a plaché potravy je pro lovce energeticky velmi náročné, je zřejmé, že takový člověkem prostřený stůl nebude pokaždé odmítnut. Zejména pro mladou, v lovu nezkušenou, silně vyhladovělou či nějak fyzicky handicapovanou šelmu může představovat neodolatelné lákadlo. Pokud není hlídán či jinak zabezpečen a šelmě stačí překonat jen strach z lidského pachu, dříve či později některý jedinec nabídku neodmítne. A pokud bude úspěšný, může se z něj stát vyhraněný potravní specialista a škody způsobené člověku pak začnou významně narůstat.

Proto je vždy nutné, vlastníme-li v teritoriu šelem cokoliv, co by se mohlo stát jejich potravou, toto co nejlépe zabezpečit. Stejně jako nemůžeme ponechat zlodějům napospas nestřeženou neuzamčenou chatu někde na samotě či opustit svoje zavazadlo na nádražním peróně, nemůžeme nechat nezabezpečené a nehlídané ani stádo ovcí v místě, kde se šelmy vyskytují.

Pokud chceme zabránit či alespoň minimalizovat škody způsobené šelmami a v nepo-

slední řadě i pokud chceme, aby nám stát vzniklé škody finančně nahradil, musíme mít majetek, který je šelmami potenciálně ohrožený, dobře a radši vícenásobně zabezpečený. Koneckonců, pojišťovna nám také nenahradí škodu způsobenou zlodějem, když se zjistí, že zloděj nemusel překonávat téměř žádné překážky.

Ovce zabitá vlky, Bílá, Konečná, Beskydy

foto: M. Ordák

Na obranu vlků, rysů a medvědů je třeba konstatovat, že škody na dobytku, ke kterým dochází z jiných příčin, jsou mnohem vyšší než škody, které způsobí tyto šelmy. Podle některých autorů (Lukáč 2002) usmrtí na Slovensku jeden vlk v průměru 3,6 ovce za rok. Pokud jde o populaci 250–350 vlků, uvádí Hell (2001), že každý vlk starší 1 roku zabije průměrně 1,4–2,0 ovce za rok. Ztráty hospodářských zvířat (kopytníků) způsobené napadením vlky činily v Evropě asi necelé 1 % celkových stavů, takže údajné škody, které vlci způsobí, jsou velmi nízké v porovnání s jinými příčinami úmrtí. Vlkům je totiž navíc přičteno i značné množství škod způsobených toulavými psy – částečně z neznalosti, ale také proto, že za škody způsobené psem (není-li zjištěn a pohnán k zodpovědnosti jeho majitel) není vyplácena žádná náhrada.

Autoři studie vlčí potavy (Kolenka 1997, Rigg és Findo 2000, Strnádoá 2000, Strnádoá 2002.), při níž analyzoali 353 vzorků trusu za 8 let, zjistili, že hospodářská zvířata tvoří u slovenských vlků jen malou část jídelníčku. Podíl zbytků domácího zvířectva v trusu byl: 0,8 % ovce, 0,3 % dobytek, 0,3 % pes. Devadesát procent potavy vlků tvořil jelen lesní, prase divoké a srnec.

foto: K. Brož

Podle dosavadních zkušeností pracovníků správy CHKO Beskydy (Dana Bartošová) z šelem napadají domácí zvířata nejčastěji vlci, a to ovce, kterých se v této oblasti chová nejvíce. To zároveň znamená, že útoky jiných šelem jsou již zcela zanedbatelné. Každý rok vlci strhnou zhruba 15–20 ovcí, v posledních letech výjimečně i dvakrát více. Někdy se kořisti stávají také kozy a telata, v jednom případě i pštros. Z 99 % šlo o případy, kdy

byly ovce špatně zabezpečené, často byly po celou pasteveckou sezónu – ve dne i v noci – bez dozoru. Dodnes jsou na mnohých místech ovce za sotva metr vysokou ohradou z latí. Příkladem může být třeba lokalita Konečná – Klokočov, hraniční přechod z Moravy na Slovensko. Na přilehlé louce, v jejíž blízkosti je velký hotel, vlci v nedávné minulosti už dvakrát v noci napadli stádo ovcí – několik jich usmrtili, několik potrhali a bylo nutné je utratit. Šlo nepochybně o vlčí smečku, která zde učila svá mláďata lovit. Pro majitelku to byl nepochybně hrůzný zážitek, vidět své stádo takto zdecimované. Ale vinu v celém rozsahu nesla sama. Ovce totiž chovála za 120 cm vysokou ohradou, která téměř přiléhala k lesu a nikdo je nehlídal. Hlavní a nejpodstatnější chybou bylo, že zvířata na noc nebyla umístěna do nedalekého chléva, kde by k nim vlci nemohli.

Chovatelé bohužel málo respektují, že vlci, ale podobně i rysi a medvědi, se s oblibou vrací do míst, kde dosáhli loveckého úspěchu.

Krvelační zabijáci?

Často se mluví o tom, že vlk zabíjí ze zábavy. Není tomu tak. Nicméně, dostane-li se vlk do ohrady s ovce, dostává se do pro něj zcela nepřirozené situace. Ve volné přírodě totiž nemá příležitost zabít desítky laní či jelenů najednou. Množství ovcí, které nemají kam utéci, u vlka spouští zcela přirozený instinkt, který ho nutí napadnout veškerou kořist v nejbližším dosahu. Do konzumace potavy se pouští až poté, co v bezprostředním okolí není žádná další potenciální kořist. Proto mu padne za obět mnohem více ovcí než může ihned spotřebovat. Je třeba si uvědomit, že v přirozeném prostředí by se k mrtvé kořisti vracel i několik dní.

Náhrada škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Kompenzace těchto škod je řešena zákonem č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, v platném znění. Stanovení výpočtu výše náhrad škod je podrobněji uvedeno ve vyhlášce č. 360/2000 Sb.

Jak postupovat při řešení náhrady škody ze strany poškozeného

(1) Poškozený **ohlásí** vzniklou škodu **do 48 hodin** od jejího zjištění **místně příslušnému orgánu ochrany přírody**, který provede místní šetření. Doporučujeme ohlásit škodu ihned. V zájmu poškozeného je, aby kvůli zajištění stop po šelmách došlo k ohledání co nejdříve. Orgán ochrany přírody sepíše z místního šetření protokol, který je nutnou součástí podkladů k žádosti o náhradu škody. Příslušným orgánem ochrany přírody provádějícím místní šetření je na území chráněné krajinné oblasti nebo národního

parku správa CHKO resp. správa NP, mimo tato území jím je zpravidla odbor životního prostředí úřadu obce s rozšířenou působností, do jehož správního území lokalita, na které se stala škoda, spadá.

(2) Zároveň o škodě **uvědomí veterinárního lékaře**, který ohledá usmrčená zvířata. Jím napsané veterinární potvrzení o příčině úhynu zvířat je nutné dodat k žádosti o náhradu škody.

(3) Na příslušný krajský úřad poškozený napíše žádost o náhradu škody nejpozději do 10 dnů ode dne, kdy se poškozený o škodě dověděl.

Žádost o náhradu škody podle zákona č. 115/2000 Sb. musí obsahovat:

- jméno, příjmení, rodné číslo a trvalý pobyt žadatele (poškozeného), je-li jím fyzická osoba (resp. název, sídlo a IČO žadatele-poškozeného, je-li jím právnická osoba)
- popis příčin vzniku škody a uvedení rozsahu škody
- označení šelmy, která škodu způsobila (vlk, rys, medvěd)
- popis opatření žadatele (poškozeného), které učinil k zabránění vzniku škody
- způsob poskytnutí náhrady škody (převedením financí na účet poškozeného u peněžního ústavu, zasláním peněžní částky poštovní poukázkou na adresu poškozeného apod.).

K žádosti o náhradu škody žadatel (poškozený) připojuje:

- doklad nebo jiný důkaz o vlastnickém právu k živočichům, kteří byli šelmami poškozeni nebo zničeni
- potvrzení veterinárního lékaře o příčině úhynu zvířete v majetku poškozeného
- popřípadě odborný posudek o vzniku škody a její výši (není povinný).

Pozn.: Příklady žádostí o náhradu škody jsou uvedeny v příloze **11.1.**, na str. **76 - 78** (jména a osobní údaje u těchto příkladů jsou smyšlené). Tamtéž je uveden vzor čestného prohlášení o vlastnictví poškozených zvířat pro případ, kdy poškozený nemá k dispozici jiný doklad (účetní doklad - paragon, fakturu apod). Příslušný orgán ochrany přírody k žádosti připojí protokol z místního šetření (zpravidla jej zašle na krajský úřad přímo).

Stanovení výše náhrady

Výše náhrady škody se určí jako cena obvyklá - tj. cena, která by byla dosažena při prodeji obdobného domestikovaného zvířete, včelstev a včelařského zařízení v obvyklém obchodním styku (podrobněji viz vyhláška č. 360/2000 Sb.). V případě škody na dražších plemenech chovaného dobytka je samozřejmostí, že poškozený musí o takovém plemeni přiložit doklad (např. faktura na jméno poškozeného, smlouva o koupi), výše náhrady je pak stanovena jako prodejní cena takového dražšího plemene. Obvyklou cenu jednotlivých druhů dobytka lze zjistit u veterinárních lékařů a plemenářů. U včelařských zařízení a včelstev jsou ceny v rámci ČR také zveřejňovány v časopisech týkajících se včelařství. Alternativně (a to nejen v případě pochybností) lze výši škody určit i na základě odborného nebo znaleckého posudku.

Po novele zákona č. 115/2000 Sb. v roce 2001

byl předmět náhrady rozšířen na uzavřené objekty a na movité věci v uzavřených objektech. Tento požadavek vyplynul z případu medvěda na Vsetínsku, který byl následně v srpnu 2000 odchycen v Brodské u Nového Hrozenkova (Míša z Brodské - viz dále). Vzhledem k tomu, že se jednalo o výjimečného jedince, lze předpokládat, že se podobná situace nebude opakovat. V případě napadení dobytka medvědem dojde spíše k poškození hrazení pastviny (dřevěná ohrada, elektrický ohradník).

Pozn.: *Předmětem náhrady škody podle § 4 zákona č. 115/2000 Sb. je i škoda na životě či zdraví fyzické osoby (tj. člověka) a škoda na psech, sloužících ke hlídání dobytka. Poněvadž v České republice není znám za poslední desítky let ani jeden takový případ, tak ve výčtech příkladů a popisů různých situací u škod nebyly tyto případy zmíněny.*

Tabulka 7. Výše uhrazených škod způsobených velkými šelmami v České republice v jednotlivých letech dle podkladů krajských úřadů evidovaných AOPK ČR (v Kč).^{*)}

Pozn.: *Krajské úřady nejsou povinné tyto údaje sdělovat, proto zde uvedené částky nemusí být konečné.*

	2000	2001	2002	2003
medvěd	192 620	44 017		3 000
vlk			6 000	51 700
rys	2 940	4 560	12 125	

^{*)} V příloze **11.2.** na str. **81** uvádíme pro ilustraci podrobný přehled škod způsobených velkými šelmami v okrese Vsetín od roku 1977 do současnosti.

8. Možnosti ochrany majetku před šelmami

Ochrana hospodářských zvířat před útoky velkých šelem

Co tedy mají dělat chovatelé, aby svá zvířata uchránili před napadením velkými šelmami? Svůj majetek musí především střežit. Na denní zabezpečení stád dobytka jsou vhodné **síťové ohradníky a pastevecký pes**.

V Evropě má chov pasteveckých psů velmi dlouhou historii. Jde o poměrně velká plemena, která už svou schopností výhrůžného postavení a hlubokým hlasitým štěkotem odrazují šelmy (ale i zloděje) od případného útoku. Zvláště vlci se neradi pouští do souboje s velkými psy, neboť tím riskují poranění, které pak může negativně ovlivnit jejich loveckou schopnost.

Dnes existuje velké množství plemen pasteveckých psů. Jmenujme jen některá. Nejlépe známe slovenského čuvače, balkánského šarplanince či kavkazského ovčáka. Dále je v Maďarsku chován kuvasz a komondor, v Polsku podhalaňský ovčák, v Turecku akbašský pes a anatolský ovčák, v Itálii mareman-ský pastevecký pes, atd. Nestačí však vlastnit psa příslušného plemene. Nezbytně nutné je takového psa pro hlídání stád vycvičit. O tom jak takového psa vybírat a vychovat je pojednáno v kapitole 9.

Pokud jde o majitele, který má tak malý počet ovcí, že si nechce opatřit cvičeného pasteveckého psa, musí alespoň **na noc ovce bezpodmínečně zavírat do chléva**.

Musíme mít stále na vědomí, že šelmy mají značné fyzické schopnosti. Rys dokáže z místa vyskočit do výšky 220 cm, přelézt drátěné pletivo, pokud je svislé, a protáhnout se i malým otvorem. Pro vlka není problém překonat plot o výšce 150 cm a medvěd se ani nemusí plotem zabývat, prostě ho zbourá svou velkou fyzickou silou. V tichých odleh- lých oblastech pastvin, které jsou obklopené lesy, může kterákoliv z našich tří velkých šelem přijít i ve dne. I tady může důležitou roli sehrát **jakýkoliv pes**, který štěkotem upozorní, že se něco děje. Někdy se mu dokonce může podařit zaplašit hladovou šelmu jen svou hlučností.

Pořízení kvalitního **elektrického ohradníku** si obvykle drobný chovatel rozmýšlí. Nestačí totiž běžný drát, který známe z pastvin pro skot, ale dostatečně vysoký ohradník síťový, který je finančně nákladný. Drobní chovatelé obvykle nemívají prostředky ani na vybudová- ní jednoduchých ohrad o výšce **nad 180 cm**.

foto: D. Cestrová

Ovce na pastvině bez ochranného oplocení

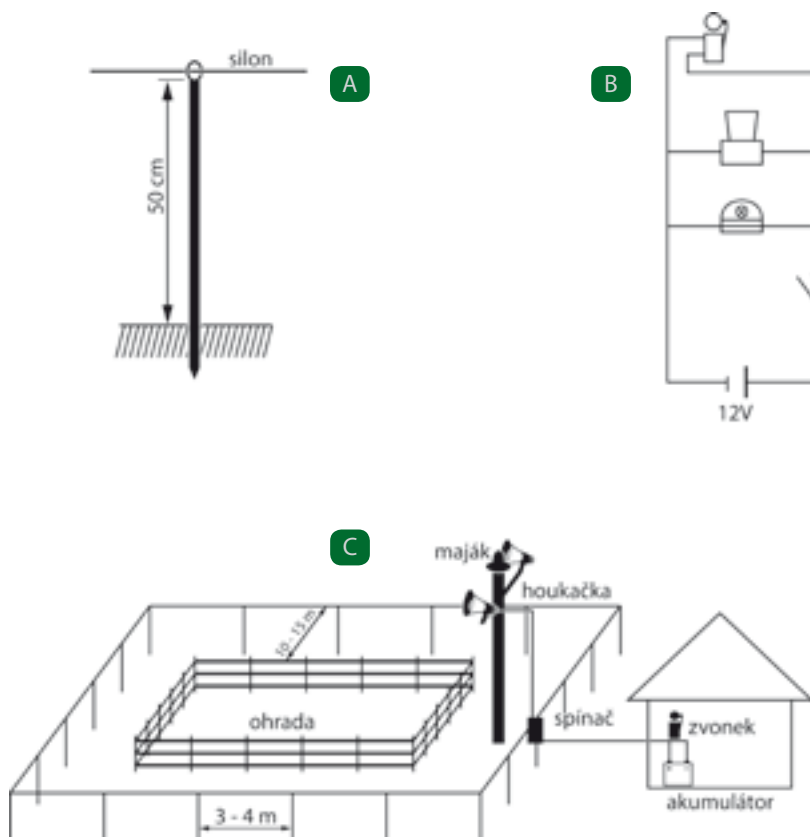
Základní organizace ČSOP Valašské Meziříčí získala od ministerstva životního prostředí grant na zakoupení čtyř sad ohradníkových sítí s elektrickými transformátory napájenými z akumulátoru. Půjčují je chovatelům, kteří právě utrpěli škodu, protože je pravděpodobné, že právě k nim se šelmy (jde především o vlky) za čas vrátí jako na místo dobrého a snadného úlovku. Když zjistí, že jsou stáda chráněna, zpravidla pak od dalšího útoku upustí. Tyto sítě v několika případech zachránily ovce od opakovaného útoku.

Kontakt: tel. 571 621 602, email: csopvm@quick.cz

Vhodným odstrašujícím zařízením je také **automaják**, případně **doplňný sirénou** nebo jen jednoduchým bzučákem (na pouhé vizuální, světelné plašidlo si totiž dokáží vlci už za pouhé dva týdny zvyknout). Zaří-

zení si snadno zhotovíme sami – umísťuje se na sloupek u košáru a spouští se zpravidla lankem napnutým ve vzdálenosti 10–15 m od něj. Šelmu pak zaženou intenzivní světelné i akustické efekty (viz následující schéma).

Obr. 7 - Schéma zapojení signalizačního a odplašovacího zařízení na ochranu před vlky
(podle Orálek a kol. 2001)

- A. železná tyčka s okem na provlečení rybářského silonu
- B. schéma instalace signalizačního a odplašovacího zařízení
- C. pohled na instalované signalizační zařízení

Ochrana proti medvědům

Proti medvědům se doporučuje **dvojit elektrické oplocení**. Stává se, že zvíře, které svou hmotností první ohradník prorazí, teprve po styku s druhým ohradníkem prchá. Ale šok je to pro něj takový, že už se v budoucnu útoku na podobně zabezpečený objekt (např. včelí úly) zpravidla neodváží.

Pokud mají elektrické ohradníky vlky či medvědy odradit, musí se instalovat vždy nejmeně 20 metrů od košáru. Pokud není tato podmínka respektována, ovce se při příchodu šelmy vyděsí, ohradník v panice prorazí, a stanou se tak stejně dříve či později predátorovou obětí.

Účinné, i když omezeně, jsou také **poplašné dělobuchy** a **speciální náboje** do brokov-

nic s gumovým projektilem. Měli jsme příležitost sledovat, jak medvěd vytrhl při kontaktu s mříšinou pojistku a dělbuch vybuchl. Akustický efekt sice medvěda zahnal na útěk, ale za pár dnů se opět vrátil. O něco většího efektu lze dosáhnout výstřelem a zasažením gumovým projektilem. Technopol vyrábí speciální brokový náboj s jednou pryžovou střelou. Medvěd po zásahu panicky prchá, leč i tady se musí počítat s tím, že zvláště mladí medvědi se brzo vzpamatují a po několika dnech se k načaté kořisti vrací.

Z uvedeného vyplývá, že potřebujeme-li střežit hospodářská zvířata, musíme dobře zvážit, jakou techniku zvolit. Nicméně asi nejlepších výsledků dosáhneme kombinací různých prostředků – např. elektrický ohradník a pastevečtí psi (samozřejmě po stoprocentní kontrole funkčnosti ohradníků).

foto: F. Šulgan

Ovce reagují zmateně...

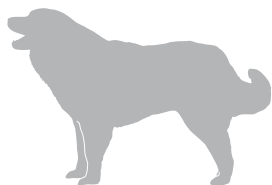
foto: F. Šulgan

... i na krotká medvíďata

ochrana velkých šelem v České republice

9. Využití pasteveckých psů k ochraně majetku (nejen proti šelmám)

Kdo pochopí vztah pasteveckého psa k ovčím, pochopí i jeho chování k člověku.

„Co jsem si pořídil naši šarplaninku, mám klid. Předtím mi zloději ukradli dvě ovce a určitě by si přišli i pro další. Udělal jsem to nejlepší, co jsem mohl,“ říká majitel ovcí u Litoměřic. Fenu šarplanince si přivezl před rokem ze stejných důvodů, proč se dnes poohlíží po pasteveckém psovi řada dalších chovatelů ovcí nebo koz. Zlodějem přitom nemusí být jen člověk. Do některých částí republiky se vrátily šelmy, jako je rys, vlk a medvěd. Pastevečtí psi se tak stávají paradoxně prostředkem, jak tyto jeho odvěké nepřátele zachránit. Tím, že chrání ovce nebo i kozy před šelmami, snižují riziko, že se budou majitelé stáda snažit šelmy zabít a přes to, že je v případě dopadení čekají velmi citlivé tresty za porušení zákona.

foto: P. Štyblo

Byli to právě pastevečtí psi, které si kdysi na ochranu stád pastevci vychovali. Potlačili některé vlastnosti, jiné vyzdvihli. Většina těchto plemen má kolem 40 kilogramů a jejich výška je od 65 do 70 cm. Jsou tedy vyšší a méně pohybliví než ovčáčí psi, kteří mají ovce nahánět. Pastevecký pes ovce nehoní, protože je u něj potlačen lovec-

ký instinkt. Obvykle zaujme u stáda místo, a je v klidu. Zasahuje pouze tehdy, pokud se objeví nepřítel. Pak je to ale zásah velmi rychlý a nekompromisní.

Pastevecký pes někdy dokonce přejímá úlohu vůdčího berana a stádo pak chodí za ním. V horách, kde se nechávají pastevci stádo samotné právě s pasteveckým psem, se může dokonce naučit přivést ovce v určitou dobu dolů do salaše.

Proč neopustí stádo

Pastevecké psy jejich majitelé v zemích, odkud pocházejí, klidně ponechají u stáda i ve velkých vzdálenostech od obydlí a pes je neopustí, naopak je ohlídlí. V České republice není původní plemeno pasteveckého psa. Chovatelé proto sahají po plemenech, která se dovezla odtud. Poměrně velké zkušenosti jsou u nás zatím se šarplanincem z bývalé Jugoslávie. Jeho předchůdce přišel do pohoří (srbsky planina, odtud název psa šarplaninec) s pastevci z Asie před zhruba dvěma tisíci lety. K nám ho dovezli chovatelé, kteří ho využili jako výborného hlídače k ostraze domů a rodiny nebo sebe. Je zvláštní pozorovat tyto psy, jak jsou spokojeni na pastvině s ovci. V současné době už ale dospívají první psi a feny, kteří se přímo u ovcí narodili.

Zatím by se dalo říci, že se u nás proto zatím nejvíce využívají právě šarplaninci, pak kavkazští ovčáci, přetrvávají sympatie k čuvačům, ale jsou zastoupeni mnohem méně, než by se vzhledem k tradicím z bývalého Československa dalo čekat. Při výběru plemene se dnes totiž majitelé stáda často rozhodují i podle toho, kolik zkušeností jim mohou nabídnout ti, kteří už toto plemeno

mají, a zda už mohou získat štěně z vrhu odchovaného přímo u ovcí. Navíc lze pasteveckého psa použít stejně k ochraně ovcí jako koz nebo jiného dobytka.

Jak to je s batůžkáři

Některá plemena mají potíže kvůli lidem. Dá se to říci například o slovenskému čuvači. Když na Slovensku Američané dělali průzkum, jak dnes pastevečtí psi žijí, zjistili, že tady na salaších a na statcích sice ještě tito psi jsou, ale většinou na řetězu, často ve špatných podmínkách, třeba i bez možnosti skrýt se před nepřízní počasí a podobně. Protože tak nemohou rozvíjet své přirozené schopnosti, tedy nehlídají stádo, vypěštoval se v nich takzvaný řetězový efekt – tedy agresivita vůči lidem. Pastevci začali na Slovensku uzavazovat své psy před druhou světovou válkou, aby v nich vyvolali agresivitu vůči zlodějům. Nyní je uzavazují proto, že považují

agresivitu za jejich vrozenou vlastnost. Zkušenosti z České republiky ale jen potvrzují, že pastevecký pes, který se volně pohybuje po pastvinách, nemá potřebu projevat zbytečnou agresivitu vůči nikomu, tedy ani šelmě, ani lidem, nepronásleduje je, stačí mu, že vetřelce vyžene od stáda. Ovce se u nás nepasou volně, v drtivé většině v ohradníku, který nepřekračuje ani pes, pokud se naučí, že jsou dráty pod napětím. Lidé ale často ohradníky přelézají. Jeden majitel šarplanince v Beskydech tak rád dává k dobru historku, že občas nachází na svých pozemcích nějaký batůžek od turisty. Jsou to právě ti, kteří nerespektují ohradník a vlezou na pastvinu. Když se pak na ně řítí pastevecký pes (není to nic příjemného ani pro toho, kdo tyto psy zná, natož pro ostatní), odhazuje co mohou a utíkají pryč. Pes se pak před ohradníkem zastaví a turista může odejít. Pro batůžek už se ale raději nevrací...

foto: D. Geströvd

Pastevecký pes ochrání stádo před jakýmkoliv nebezpečím

Problém může samozřejmě nastat, pokud nechá člověk na takový pozemek vběhnout svého psa. Pokud včas neuteče, pastevecký pes ho bude považovat za škodnou a právě tak s ním naloží. Je dobré si připomenout, že je v našich podmínkách lepší mít psy dva (jednoho psa a fenu nebo více fen, ne však dva psy dohromady!), protože lépe spolupracují a v případě nebezpečí si lépe poradí. U pasteveckého psa se vždy cenila věrnost. Dříve to byla věrnost ve vztahu k ovčím, dnes ji řada chovatelů využívá k tomu, aby si z pasteveckého psa udělal dobrého společníka a ochránce domu. Vazba, kterou si pes jako štěně vytvoří, přetrvává do konce života. „Překvapilo nás, jak přítulným členem rodiny se náš pes stal,“ uvádějí o pasteveckých psech někteří majitelé. Podařilo se jim navázat sociální vztah, který – pokud vznikne – je pak silnější než u jiných plemen.

Co je to vlastně za psa

Co je to ale za psa, kterého pastevci zformovali? Proč si pořízovat na ochranu stáda právě jeho?

Pastevcům nešlo ani tak o to šelmy zabít, jako je zahnat. Tomu odpovídá i základní chování pasteveckých psů. Ke skutečnému střetu pasteveckého psa s šelmou totiž dochází jen výjimečně, protože šelma nechce riskovat zranění, které by v důsledku mohlo znamenat neschopnost zajistit si potravu a tím pak jistou smrt. To je právě výhoda, která může dnes pomoci jak majitelům ovčí, tak samotným šelmám. Proto jsou dnes v podstatě pastevečtí psi možná jedinou šancí vlků, rysů a medvědů, aby se člověk v Evropě smířil s jejich návratem do volné přírody.

Například teprve pastevečtí psi, které si Američané dovezli z Evropy v druhé půlce minulého století, pomohli zastavit vybíjení

foto: D. Castrová

Šarplaninac u stáda ovčí. Více informací na www.sarplaninac.cz

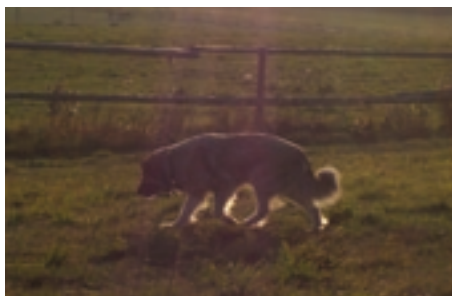

vlků a kojotů v USA. Jak uvádí v publikaci Obnovenie tradície využívania pastierskych strážnych psov Slavomir Findo (1997), pracovníci vysoké školy v Hampshire College nejprve posbírali po Evropě zkušenosti s chovem pasteveckých psů a pak jich v USA 1400 vychovali a rozmístili mezi farmáře. Byl to rozhodující moment, který ukončil proces odstartovaný americkou vládou zhruba v dvacátých letech, v rámci něhož se vyplácely horentní sumy za desetitisíce zabitých vlků, kojotů a medvědů. Ani tento program ale nedokázal zabránit tomu, aby majitelé stád nacházeli stále další a další potrhané ovce. Právě dobré zkušenosti s ochranou stád pasteveckými psy pak vedly k tomu, že v sedmdesátých letech vláda zakázala otrávené návnady na vlky ve volné přírodě a v některých státech se už dnes nesmí používat ani sklapovací pastí.

Co to ale vychovali pasteveci za psy, když stačí jediný, aby se ke stádu dobytka bála přiblížit i skupina vlků nebo zdivočelých psů, kteří jsou mnohem horší než vlci?

Příznějme rovnou, že dohadů sice existuje mnoho, ale zcela jasno není ani dnes po řadě výzkumů a pozorování. Zřejmě jde o to, jak zvířata vnímají skupinu dalších zvířat. I když ovce nejsou psi, pastevecký pes si k nim vytváří sociální vazbu a chová se mezi nimi stejně sebevědomě, jako by měl za sebou místo ovcí jiné psy. Vnímá stádo jako svou smečku, a proto za ni bojuje o život. A zřejmě i vlci, medvěd nebo další psi berou stádo, v jehož čele je vlastně pes, jako smečku psů. Někteří autoři dokonce tvrdí, že pokud vidí šelma jednoho psa u ovcí, předpokládá, že ve stádě mohou být i další. Tím spíše, že stádo se v případě nebezpečí semkne a působí jednolitěji.

2x foto: P. Štěblo

Fena šarplanince na pastvině

Jak s výchovou

Pastevečtí psi jsou jiní než ovčáčtí a jiní než psi dalších plemen. Především jsou u nich potlačeny lovecké pudy. Je to proto, aby ovce nechávali v klidu a nenaháněli je a nekousali (jak to dělají ovčáčtí psi).

Je to vidět už u štěňat. Pastevečtí psi různých, u nás donedávna neznámých plemen se k nám dostávali v posledních čtyřech desetiletích minulého století a nepožívali si je majitelé stád, ale chovatelé, kterým se tyto psi líbili a kteří je využívali k ostraze svých domů. Někdy se pokoušeli s nimi projít i klasickým kynologickým výcvikem. Záhy zjistili, že to nejde, že štěňata nemají chuť (nebo jim dlouho nevydrží) honit se za míčkem nebo něčím podobným, jak to nadšeně dělají psi jiných plemen. Tedy nemají rozvinuté lovecké vlastnosti. Zhruba v půl roce se tato chuť honit se za něčím ztrácí docela. Proto se pastevecký pes naprosto nehodí k nahánění stáda a pokud by se ho to majitel snažil naučit,

nakonec zjistí, že psa jen zkazil. Je to stejné, jako chtít spojit oheň a vodu.

Pasteveckého psa je tedy třeba vychovávat, ne cvičit.

Pozn.: Tento fakt si musí uvědomit i ti, kteří nechtějí tohoto psa ke stádu, ale jen jako kamaráda a hlídače domu. Lze ho naučit základním cvikům poslušnosti, což se dnes v době velkých požadavků na socializaci psa a jeho ovladatelnost na veřejnosti hodí, ale tím je nejlépe skončit.

Pro odlehlé pastviny

Pokud chceme ovce nechávat daleko od domu na odlehlých pastvinách, platí jediná zásada: **Pes se musí vychovávat u stáda od štěněte!** Musí si na ně vytvořit silnou vazbu, pohybovat se s ním, hlídat ho. K tomu je třeba ho vychovat:

Zv. foto: P. Štyblo

Štěně po odstavení (nejdříve v sedmi týdnech)

Nejsilnější sociální vazby vznikají u štěněte od doby odstavení zhruba do tří měsíců věku. Odborníci tomu říkají období vtiskávání. Pro pasteveckého psa je velmi důležité, musí si v něm zvyknout na ovce.

Uvádí se, že nejsnazší je začít s výchovou štěně v době, kdy se rodí jehňata. Není to podmínkou, ale kdo si v této době štěně skutečně pořídí, měl by ho umístit spolu s jehňaty. Bude si s nimi hrát a ony ho dobře přijmou. Jehňata, na které je pes navyklý, není však dobré prodávat dříve, než se pes sžije s velkými ovci.

Pokud si majitel přinese štěně v době, kdy má ve stádu jen dospělé ovce, nemůže mezi ně štěně vypustit jen tak. Ovce by ho odháněly, dupaly by po něm, kousaly ho. Proto je vhodné umístit jich pět, šest do ohrady, která nemusí být velká (ale ani ne příliš malá), ale musí být postavena tak, aby se z ní štěně nemohlo dostat. Je logické, že ohradu dáme poblíž domu, malé štěně se nemůže nechat samotné na vzdálené pastvině, mimo pomoc lidí. Není schopné stádo ohlídat a jakýkoliv špatný zážitek může ve štěněti zanechat vzpomínky, které později znemožní, aby z něj vyrostl dobrý pastevecký pes.

Štěně musí mít v ohradě své místo – přístřešek, který je oddělen od prostoru pro ovce. Musí mít možnost dostat se z něho k ovčím, ale také se sem do bezpečí znovu snadno vrátit. Má tu vodu a potravu. Přístřešek psa by měl sousedit s přístřeškem pro ovce (nebo mu v ovčíně vyhradit místo, do kterého bude mít zvenčí svůj vlastní vstup). Pokud budete psa v budoucnu přemísťovat mezi vzdálenými pastvinami, může se hodit bouda. Ta totiž může putovat se psem na novou pastvinu a usnadnit mu tak období přivýkání na nové místo.

Štěně si své návyky ponese po celý život.

Proto je důležité ho naučit nepřeskakovat ploty, nebude to dělat ani v dospělosti. Naopak – pokud se to naučí, už těžko ho to odnaučíte. V České republice se obvykle používají elektrické ohradníky a dobře fungují i u psa. Když štěně pochopí, že plot bývá pod proudem, zastaví se v budoucnu i u takového, ve kterém už proud nebude.

Mezi tradičními pastevci byl vžitý názor, že štěně pasteveckého psa je nejlepší ani nehladit, protože by si zvyklo na lidi, a držet ho stranou dalších členů rodiny. V současných podmínkách v České republice je tento požadavek až příliš striktní. Bude potřeba vzít psa k veterináři a absolvovat i další úkony, které současný život vyžaduje. Proto je dnes kontakt majitele s takovým štěnětem, které má být samostatně na pastvě, užší, než kdyysi. V každém případě je však třeba, aby pes zůstal už od štěněte u ovcí. Nelze například nechávat ho tam přes den a na noc si ho brát do domu.

Po pátém měsíci

Můžete začít zkoušet otvírat dvířka výcvikové ohrady a nechat štěně následovat ovce do velkého výběhu. Pokud tak učiní, je všechno v pořádku. Dvířka je dobré nechat otevřená, aby se štěně mohlo kdykoliv vrátit na své místo.

Šestý až osmý měsíc

Pasteveckého psa už lze nechat samostatně s ovci. Pokud ovce následuje a vše je v pořádku, neměl by vzniknout žádný problém. Záleží na úsudku majitele, kdy se k tomuto kroku rozhodne.

V roce

Pes už by měl umět hlídat stádo ovcí. Je třeba si ale uvědomit, že i když vyrostl, ještě není dospělý. Zatracovat mladého psa, že neprojevuje dostatek agresivity vůči jinému psu nebo šelmě, je ještě v této době výchovnou chybou. Nejprve je třeba, aby zvíře dospělo. Důležitější než agresivita je podle pastýřů bdělost psa. I méně agresivní, ale bdělý pes

foto: D. Cestrová

může štěkáním přivolat pomoc pastýře nebo šelmě překazit její lov.

Po roce a půl

Teprve v tomto věku pes nebo fena dospívají psychicky. Teprve v tomto období se začíná projevovat agresivita vůči vetřelcům. Pes prochází jakýmsi obdobím „puberty“, uvědomováním si své úlohy ochránce stáda.

Bázlivé ovce, bázlivá rodina

Jen zdánlivě to jsou různé věci. Společně totiž mají to, že mohou přinést pro výchovu psa problémy.

Bázlivé ovce lze naučit zvyknout si na psa pomocí výcvikové ohrady. Vybereme bázlivé ovce ze stáda a spolu s několika klidnými je umístíme se psem. Neustálý kontakt pomůže tomu, aby si zvykly.

A co tedy s tvrzením, že se pastevecký pes nesmí vázat na lidi? Zřejmě to nebude u všech plemen stejné. V České republice se ve větší míře vyzkoušelo zatím jen u šarplaninců, zda jsou zvířata odchovaná po dvě, tři generace jako hlídací psi a členové rodiny, schopna vrátit se ke stádu ovcí. Překvapivým zjištěním bylo, že to zvládla i většina dospělých psů a fen, kteří si samozřejmě již vytvořili vazbu na lidi. Se stádem se šlii snadno, hlídání vzali jako svou práci. Samozřejmě nemusí se to podařit pokaždé. Začínat se štěnětem je jednodušší a snazší.

foto: P. Štyblo

Protože je dnes značná část stád poblíž domu nebo dokonce na farmě, která je součástí objektu, kde lidé bydlí, bude často vazba psa kolísat mezi vazbou na ovce a člověka. I takový pes je schopný velmi dobře stádo ohlídat. Opět ale platí, že pes by měl být umístěn u ovcí a tím mu jasně říci, co se od něj chce.

Co s tím...

...když pes poraní ovcí

Není třeba hned zoufat. Zkušenosti pastýřů ukazují, že něco takového může udělat i dobrý pastevecký pes. Mohl si s ovcí hrát nebo může být ovce nemocná a chovala se nenormálně.

Hlavně u štěněte je třeba si uvědomit, že si s ovcemi bude hrát, zejména s jehňaty. Někdy ovcí i okusuje, aby ji k hraní vyprovokoval. Zkušená ovce zůstane stát a štěně o ni rychle ztratí zájem. Pokud ovce utíká, je dobré psa okřiknout a v další hře mu zabránit tím, že ho zavoláte a usměrníte ho povelom „Nesmíš“.

Někdy se stane, že si pes ke hraní vybere jen určitou ovcí, a tu pak nenechá v klidu. Je dobré ji od něho na nějaký čas oddělit.

...když pes zabije ovcí

Zatím jsme se s tím v našich podmínkách nesetkali, ale protože se to dříve někdy stávalo, nelze to zcela vyloučit ani dnes. Je třeba zjistit, proč se tak stalo. Dosud se totiž zcela neobjasnilo, proč někdy i dobrý pastevecký pes, který je u stáda několik let a chová se perfektně, zabije nemocnou nebo starou ovcí. Prostě – stává se to. Zkušenosti pastýři tvrdí, že to není chyba psa. Potrhanou ovcí je třeba umístit mimo pastvinu, ošetřit ji a ke psu už ji nepouštět.

Zatím jsme se setkali spíše s opačným jevem – fena šarplanince, umístěná u ovcí, se ujala nemocného jehněte, pustila ho do

místa, které měla vyhrazené pro sebe a svá štěňata a opečovávala ho.

...když se rodí jehňata

Pokud je to v životě psa poprvé, kdy u takové události je, je dobré na něj dohlédnout. Instinkty by mu sice měly říci jak se chovat a neměly by nastat problémy, ale jistota je jistota...

....když pes nechodí neustále se stádem

Je zcela normální. Jen málokterý pastevecký pes to dělá. Spíše polehává poblíž, vybírá si často nějaké vyvýšenější místo. Nejméně aktivní je pochopitelně v horkých dnech, ale to vyhledávají stín i ovce. Pes se nesmí přehřát. Musí mít k dispozici neustále dostatek chladné vody. Pokud by jeho tělesná teplota stoupla nad 38 stupňů, je lepší vyhledat lékáře.

...když se pes někdy zatoulá

Na vině může být háravá fena. Pastevci kvůli tomu někdy psy kastrovali. Dnes by se tím ale pes vyloučil z dalšího chovu, což by maji-

tele mohlo později mrzet.

...když si plete ovci a fenu

Někdy se hlavně mladý pes snaží dvořit ovci. Většinou to nevadí, ovce nebude na jeho podněty reagovat a pes pochopí, že jeho snahy jsou zbytečné, a ztratí o ovci zájem. Horší ale je, když soupeří s beranem. Pokud ovce při tom nekouše, není třeba se tím zabývat. Pokud by ovci nebo berana okusoval, je třeba ho okřiknout.

Jeden nebo více psů?

Záleží to na majiteli, jak se rozhodne. K ohlídání stačí jeden pastevecký pes. Více psů hlavně při větším počtu ovcí znamená jejich lepší spolupráci v případě nebezpečí. Pro zloděje jsou dva psi několikanásobně větší překážkou než jeden.

Výhodnější je nejprve vychovat jednoho psa. Druhý - mladší od něj převezme jeho návyky. Štěně lze se starším psem nechávat klidně už zhruba od čtyř měsíců věku.

foto: D. Čestrová

Pastevecký pes musí být se stádem od štěněte

10. Ochrana šelem = vyvracení mýtů

Podmínky pro život velkých šelem na našem území jsou vytvořeny. Šelmy u nás mají dostatek potravy, prostoru i vhodných biotopů a požívají dostatečné zákonné ochrany. Hlavní překážkou, která významně zabraňuje stabilizaci jejich populací nejen u nás, ale v celé střední Evropě, je lidská hloupost a neinformovanost spojená s hluboce zakořeněným odporem a strachem zdejších obyvatel ze všeho, co je velké a zubaté.

Zvfoto: K. Brož

Nejhorší pověst mají bezesporu vlci. Nezaslouženě. Vlk se bohužel kdysi v dávné minulosti stal záporným hrdinou řady dětských pohádek. Přesto, že vlk člověka nenapadá a že z Evropy není znám jediný případ (narodil třeba od psů), kdy by zdravý vlk napadl a zabil člověka, mají vlci smůlu. Dříve pověsti a pohádky, v novodobé historii i filmy či třeba televizní reklamy líčí vlka jako krvelačného lidožrouta. Potrvá zřejmě několik generací, než se tyto bludy z lidského podvědomí podaří vymýtit. Intenzivním informačním působením v místech, kde se vlci vyskytují či mohou vyskytovat, je nutné ukázat vlka takového, jaký skutečně je. Vysvětlit veřejnosti, že vlk není člověku nebezpečný. Zároveň ale, že může páchat člověku škody. Že však lze tyto škody přijetím určitých zásad eliminovat a že stát škody vzniklé na majetku za daných podmínek uhradí. Že vlk není krvelačný, nicméně, že je jeho přirozenou vlastností, když, dáme-li mu tu možnost, zabije více zvířat, než dokáže zkonsumovat. Rovněž je nutné v souvislosti s vlky poukázat na nebezpečnost jejich chovu v zajetí (což ostatně platí o všech šelmách) a zejména nebezpečnost (tentokrát nejen pro vlky samotné, ale i pro obyvatelstvo) křížení vlků se psy. Neboť uprchlí kříženci jsou většinou co do vzhledu od vlků samotných v terénu k nerozeznání. Protože však mají úplně odlišné chování - především se nebojí lidí - mohou způsobit člověku významné škody. A to i na jeho zdraví. Takové škody, budou - li následně přičteny vlkům, mohou posunout myšlení lidí o desítky let zpátky a snaha ochránců přírody ukázat vlka veřejnosti v pravém světle přijde vlně.

Zdánlivě mnohem lépe je na tom rys. V pohádkách nevystupuje a mediální tvůrce nezajímá. V očích veřejnosti se jeví jako sym-

2x foto: K. Brož

patická tajuplná krásná kočka s neobyčejně bystrými smysly. Leč k jeho smůle úplně stačí, že tuto kladnou roli nezastává v myslích lidí, kteří u nás mají do přírody nejbližší. V myslích lidí, kteří v přírodě tráví spoustu volného času a kteří se v ní zcela legálně pohybují se zbraní na rameni. Určitě jde jen o malou část myslivecké veřejnosti, ve které zakořenila představa, že rys je škodlivý krvelačný konkurent, kterého je třeba hubit na potkání. Ale i to stačí k tomu, že z důvodu pytláctví u nás stavy

rysů v posledních pěti letech klesly o třetinu. Z Jeseníků, Labských pískovců či Brd pytláci rysy téměř vytlačili. Zkušenosti ochránců přírody ukázaly, že je úplně marné informačně působit ve prospěch rysa na lidi, kteří rysy programově hubí. Shodou okolností jsou to vesměs lidé nízké inteligence s jejichž myšlením se myšlení ochránců přírody prakticky nepotkává. Smysl ovšem má působit na okolí těchto lidí, na jejich sousedy, rodiny či organizace, ve kterých se sdružují. Je celkem dobrá šance, že pod tlakem okolí tito lidé svoje chování změní.

Nejlepší pověst z našich tří velkých šelem má medvěd. I tento fakt svědčí o tom, jak dlouhodobě vytvářený obraz šelem v myslích veřejnosti nemá nic společného s rozumem. Vždyť je to právě a jediné medvěd, který může být člověku přímo nebezpečný a který, za určitých okolností může člověka napadnout i zabít. Přesto medvěd hraje v myslích obyvatel roli spíše dobráckého neohrabaného mouly. I zde bude nutné - pro dobro medvědů samých - ukázat veřejnosti medvěda v reálnějším světle. Opět je důležité informační působení zaměřit především na místní obyvatele a turisty v regionech, kde se medvěd vyskytuje. Cílem tohoto působení musí být především naučit člověka takovému chování v teritoriu medvěda, aby nemohlo dojít ke konfliktu.

Naše zkušenosti z případu Míši z Brodské ale i obdobné mnohé zahraniční zkušenosti ukazují, že je také nezbytné intenzivně informačně působit na širokou veřejnost, především na veřejnost městskou. Cílem je seznámit ji s přirozeným chováním velkých šelem a jejich rolí vrcholového predátora. Šelmám totiž neprospívá ani druhý extrém, totiž jakýsi romantizující a za každých okolností pozitivní pohled veřejnosti na ně. Ten je bohužel výsledkem stále hlubšího odtržení našich obyvatel od přírody a jejich zákonitostí. Ide-

álním stav pro naše šelmy by byl takový, kdy by je veřejnost ani nezbožňovala ani nelikvidovala, nýbrž je prostě tolerovala.

Ochránci přírody musí být připraveni i na případy, kdy se mezi našimi šelmami (ale netýká se to jen šelem) vyskytne jedinec, který vykazuje známky abnormálního chování a kterého bude nezbytně nutné z přírody odstranit. Třeba medvědi, kteří se z určitých důvodů nebojí člověka. Známým příkladem byl Míša z Brodské či slovenští „odpadkovi“ medvědi. Dobrá komunikační strategie vůči veřejnosti bude v takových případech nesmírně důležitá.

foto: K. Brož

2x foto: K. Brož

11. Přílohy

foto: K. Brož

11.1. Náhrady škod - vzory žádostí a prohlášení

Vzor žádostí o náhradu škody způsobenou chráněnou šelmou

Jan Magál, rodné číslo 571020/1006
trvale bytem Ostravice č. 220, PSČ 739 14
tel. 777825601

Ostravice 2. 7. 2004

Adresát:

Krajský úřad Moravskoslezského kraje
odbor životního prostředí a zemědělství
28. října 117
702 18 Ostrava 2

Věc: Žádost o náhradu škody

Žádám Vás o náhradu škody způsobené vlkem 29. června 2004 na dvou ovcích v mém vlastnictví.

Popis příčin vzniku škody a rozsah škody:

Škoda byla způsobena živočichem zvláště chráněným dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, a to vlkem. Vlci se dostali do ohrazené pastviny a zlikvidovali celkem dvě ovce.

Odhad vzniklé škody – materiálové náklady: 2 ovce á 3000,-Kč. Celková škoda činí 6 000,-Kč.

Škodu způsobil: vlk obecný

Popis opatření žadatele k zabránění škody: Ovce byly umístěny v oploceném pozemku s dřevěným plotem a drátěným plotem. Oplocení bylo před návštěvou vlků nepoškozené. V okolí byl hlídací pes.

Způsob poskytnutí náhrady škody: Peníze zaslat poštovní poukázkou na adresu trvalého bydliště.

Přikládám veterinární potvrzení a doklad o vlastnictví (čestné prohlášení).

podpis

Petr Novák, rodné číslo 580201/1231
trvale bytem Nový Hrozenkov č. 41, PSČ 756 04
tel. 603425328

Nový Hrozenkov 29. 6. 2004

Adresát:

Krajský úřad Zlínského kraje
odbor životního prostředí a zemědělství
Tř. T. Bati 21
761 90 Zlín

Věc: Žádost o náhradu škody

Žádám Vás o náhradu škody způsobené medvědem hnědým v noci z 23. 6. na 24. 6. 2004 na včelstvu v mém vlastnictví, které se nacházelo v N. Hrozenkově - Brodské u domu č. p. 43.

Popis příčin vzniku škody a rozsah škody:

Škoda byla způsobena živočichem zvláště chráněným dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a to medvědem hnědým. Medvěd rozbil dva úly a zničil dvě včelstva.

Odhad vzniklé škody – materiálové náklady: 2 úly (celkem 3600,-Kč), 2 včelstva (celkem 2200,-Kč). Celková škoda činí 5800,-Kč..

Škodu způsobil: medvěd hnědý

Popis opatření žadatele k zabránění škody: Včelín byl umístěn za domem a před návštěvou medvěda byl nepoškozen.

Způsob poskytnutí náhrady škody: Peníze zaslat převodem na účet číslo 33553388/0100.

V příloze zasílám doklad o vlastnictví (čestné prohlášení).

podpis

Vzor čestného prohlášení nahrazujícího doklad o vlastnictví zničeného majetku:

Josef Křenek, rodné číslo 650311/1121
trvale bytem 756 06 Velké Karlovice č. 18

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jedna ovce, která byla zabita, a včelín, který byl zničen, medvědem na mém pozemku ve Velkých Karlovicích - Podřatém v noci 28./ 29. června 2000 byly v mém vlastnictví.

Tyto údaje jsou pravdivé a úplné. Jsem si vědom právních následků nepravdivého čestného prohlášení.

Ve Velkých Karlovicích dne 4. 7. 2000

.....
podpis

ochrana velkých šelem v České republice

11.2. Problematika škod působených šelmami na příkladu okresu Vsetín

V okrese Vsetín v posledních třech desetiletích pravidelně žijí kromě vlka všechny druhy větších šelem, vlk se ve 20. století začal pravidelněji vyskytovat až od roku 1995. Škody na majetku, které tato zvířata způsobují, nejsou až na výjimky velké:

Rys ostrovid (*Lynx lynx*)

Ve vsetínském okrese nebyly až do roku 1998 hlášeny žádné škody na domácích zvířatech způsobené rysem. Teprve od roku 1999 se zhruba jednou za dva roky stane škoda na 1 až 2 ovcích, které se pasou v blízkosti lesů, ležících v teritoriu rysa. Jeden případ z roku 2000 se týkal napadení slepic volně se pohybujících v okolí samoty u Zašové, kde se v okolních lesích Veřovských vrchů rys nepravdělně zdržoval.

foto: K. Brož

Vlk obecný (*Canis lupus*)

V okrese Vsetín se v letech 1995 – 2002 vyskytoval spíše ojediněle, někdy to byli jedinci, jindy několik kusů ve smečce. Od roku 2003 žijí v okrese 1 až 2 smečky. Škody na hospodářských zvířatech v okrese Vsetín nebyly do roku 2001 jednoznačně prokázány (na rozdíl od okresu Frýdek - Místek), i když v některých případech na ně bylo podezření. V letech 2003 a 2004 byly škody prokazovány již pravidelně od května do října až listopadu,

v roce 2005 nebyly prakticky žádné (i když se zde minimálně jedna vlčí smečka vyskytovala nejméně do července).

Pozn. Naproti tomu např. z let 1995 – 2002 jsou evidovány nejméně tři případy napadení ovcí zdivočelými resp. pytláčími psy (Huslenky, Lidečko, Janová). Nejvíce ovcí bylo usmrceno na podzim 1999 v obci Janová u Vsetína. Během jedné noci zde bylo usmrceno celkem 14 kusů ovcí, na místě byli při činu zastřeleni dva statní vlčáci. Místní myslivci o přítomnosti těchto psů v honitbě věděli několik měsíců, ale nepodařilo se jim je zlikvidovat.

foto: K. Brož

Medvěd hnědý (*Ursus arctos*)

V okrese Vsetín se medvěd hnědý v současnosti začal pravidelně objevovat od roku 1973. Počet medvědů ve vsetínském okrese kolísá od 1 do 4 kusů ročně, přičemž v posledních letech to jsou obvykle minimálně 2 ks. Ve většině případů se jedná o mladé jedince krátce po odloučení od matky. V okrese občas působí ztráty na ovcích a včelínách, výjimečně na plodinách (oves). Přes trvalý výskyt medvěda však v mnoha letech k žádným škodám na majetku nedošlo. Výjimkou byl medvěd z roku 2000 tzv. „Míša z Brodské“, který v období necelých 3 měsíců (25. 5. – 4. 8.), než byl odchycen, způsobil

místním obyvatelům značné škody. Netypické chování tohoto medvěda svědčilo o tom, že šlo o jedince, který byl nějakou dobu chován lidmi a který se proto, poté, co se dostal ze zajetí, lidí vůbec nebál.

Pozn. I proto v celé publikaci tohoto medvěda netypicky označujeme jménem. Míša z Brodské byl zkrátka natolik odlišný od volně žijících medvědů, že si toto polidštění (v tom nejhorším slova smyslu) zaslouží.

fot. F. Šulgan

Tabulka 8. Škody způsobené šelmami v okrese Vsetín v letech 1973 - 2005 (nahlášené škody/ vyplacené náhrady)

Podle: Pavelka, Trezner a kol. (2001) a dokumentace Krajského úřadu Zlínského kraje, odboru ŽPZe

Rok	Medvěd	Vlk	Rys
1977	1 včelín/?	0	0
1978 - 79	0	0	0
1980	16 ovcí, 1 včelín/ 15 856,- Kč	0	0
1981	5 včelínů, 8 ovcí, 37 snopů ovsa /?	0	0
1982	2 včelíny/?	0	0
1983	5 ovcí/?	0	0
1984 - 87	0	0	0
1988	2 včelíny	0	0
1989 - 96	0	0	0
1997	4 ovce	0	0
1998	0	0	0
1999	0	0	0
2000	Míša z Brodské viz Tab. č. 9/ 192 600,- Kč	0	14 slepic
2001	3 včelíny/ 44 017,- Kč	0	0
2002	0	3 ovce/ 13 000,- Kč	0
2003	1 ovce/ 3 000,- Kč	7 ovcí/ 21 000,- Kč	2 ovce/ 6 000,- Kč
2004	0	51 ovcí, 1 koza/ 137 780,- Kč	1 ovce/ 2 500,- Kč
2005	0	2 ovce/ 6 000,- Kč	0

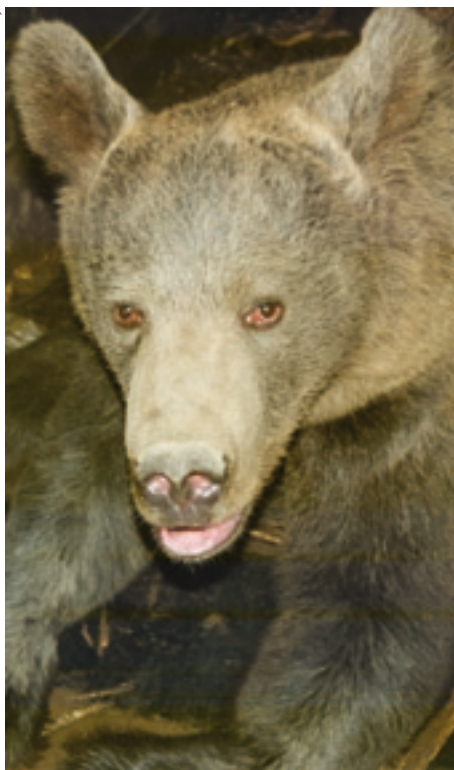
Pozn.: otazník (?) znamená, že v dokumentaci Okresního úřadu Vsetín nebyl nalezen záznam o vyplacení náhrady škody - předpokládáme ale, že k vyplacení došlo

11.3. Míša z Brodské - odchyt beskydského medvěda

Kolem 25. května 2000 se v Beskydech objevil mladý medvěd hnědý, který sem přišel ze Slovenska a už od počátku svého pobytu působil značné škody na domácím zvířectvu. Neměl respekt před lidmi a podle jeho chování bylo zřejmé, že musel být vychováván v lidském zajetí. Jeho výskyt v Beskydech byl po celou dobu pečlivě monitorován, a protože právě v květnu 2000 začal platit nový zákon 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, snažili se zpočátku ochráněři tohoto medvěda v Beskydech udržet s tím, že budou zajištěny úhrady škod, které způsobil.

foto: M. Dvořák

Míša z Brodské krátce po odchytu

Informace o pohybu medvěda podávali pracovníkům Správy CHKO Beskydy, ČSOP a RŽP Okresního úřadu ve Vsetíně nejen obyvatelé vesnic a samot Vsetínských vrchů, kterým medvěd způsoboval škody, ale také občané, kteří ho v této oblasti potkali. Neustávající růst škod na dobytku i menších zvířatech byl později impulsem ke schůzkám, kterých se kromě pracovníků uvedených organizací zúčastnili také pracovníci Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ing. Jaroslav Červený, CSC., a RNDr. Petr Koubek, CSC., kteří jediní vlastnili výjimku MŽP k případné manipulaci s tímto v ČR kriticky ohroženým druhem. Současně byl ze Slovenska jako expert na medvědí problematiku pozván ke konzultaci i ing. Milan Janík, PhD.

Od počátku se o medvědí kauzu intenzivně zajímaly sdělovací prostředky. Například Moravskoslezský den, což byl v té době nejrozšířenější krajský list, otiskl o tomto medvědovi celkem 42 článků a Česká televize Ostrava natočila 28 reportáží, což je pravděpodobně vůbec největší série reportáží v historii ČT, která byla natočena k jednomu tématu v tak krátkém časovém úseku.

Na jedné straně bylo dost lidí, kteří považovali tohoto jedince za šelmu, jíž nelze zadržovat, že zabijí hospodářská zvířata, která jsou špatně střežena. Zastávali názor, že pokud medvěd patří v České republice mezi kriticky ohrožené druhy a existuje zákon, podle kterého poškození dostanou náhradu za škodu vzniklou na domácím zvířectvu, měl by být i tento medvěd v Beskydech chráněn. Na druhé straně však se vzrůstajícími škodami a také pod vlivem sdělovacích prostředků, které ne vždy informovaly objektivně, rostl tlak místních obyvatel na rychlé vyřešení této záležitosti. Zvláště obyvatelé samot poukazovali na vlastní ohroženost, protože medvěd

Terénní základna (starý seník) v Brodské u Nového Hrozenkova

Odchyťová klec na medvěda

se nebál světla, lidí ani psů. Koncem července 2000 situace gradovala a odpor obyvatel Valašska k tomuto medvědovi vzrostl natolik, že se v oblasti, kde medvěd pobýval a každodenně páchal škody, z místních obyvatel doslova formovala domobrana a mnozí myslivci otevřeně hovořili o jeho odstřelu.

Zainteresaní odborníci, kteří se sešli na jednání na CHKO Beskydy v Rožnově 19. 7. 2000, provedli analýzu všech známých škod a konstatovali, že chování tohoto medvěda je nezvyklé a netypické, neboť nemá přirozenou plachost a respekt z lidí. Nezvykle často vyhledává lidská sídla a působí u nich značné hmotné škody. I když jeho chování k člověku naštěstí doposud nebylo agresivní, není možné potenciální nebezpečnost tohoto medvěda podceňovat. Za této situace se ze všech možných alternativ jevil nejvhodnější jeho odchyt za použití odchytové klece s návnadou. Jako doplňkový způsob bylo možno použít případně také imobili-

zace narkotizační puškou. Odchyťovou akci organizačně zajišťovala Správa CHKO Beskydy, RNDr. Petr Koubek, ing. Jaroslav Červený a Ludvík Kunc ve spolupráci s ČSOP.

Ze ZOO Ostrava byla na zhotovení odchyťového zařízení vypůjčena velká transportní bedna a druhá menší na případný převoz odchyteného medvěda. Velká transportka byla uzpůsobena jako past fungující na principu nášlapného zařízení. Vzhledem k tomu, že se medvěd pohyboval na území několika desítek kilometrů čtverečních, bylo velmi důležité zvolit vhodné místo, kam odchyťové zařízení umístit. Po mnoha diskusích bylo vybráno údolí Hrubá Brodská u Nového Hrozenkova, ležící ve velkém lesním komplexu Vsetínských vrchů. Medvěd toto místo několikrát navštívil a vybíral zde včelí úly pana Minarčíka.

Obě bedny byly umístěny a zamaskovány v řadě úlů na okraji lesa nad rozlehlou loukou. Výhodou bylo, že poblíž stál i starý dřevěný seník, ze kterého jsme mohli odchyťové místo i okolní krajinu pozorovat.

Odchyťový tým

foto: ČSOP Val Meziříčí

foto: F. Šulgán

Roznášení pachových stop

Odchyťový tým sestavený z profesionálů i dobrovolníků z řad členů ČSOP pod vedením Františka Šulgána ze SCHKO Beskydy byl po celou dobu odchyty vystaven nesmírnému tlaku ze strany médií i občanů, kteří utrpěli škodu. Někteří lidé i občanská sdružení chtěli naopak za každou cenu a všemi prostředky dosáhnout ukončení odchyty. To se vystupňovalo po odvysílání reportáží o zhotovení lapacího zařízení členy ČSOP Valašské Meziříčí. Vysvětlení funkce nášlapné klece, pád bezmála stokilové míře a spuštění systému bezpečnostních západek vyvolával u některých lidí pocit, že půjde o drastické týrání medvěda. Přitom právě tento v podstatě jednoduchý, ale technicky precizně fungující systém musel stoprocentně zajistit, aby medvěd byl bez zranění chycen, a hlavně aby se nemohl z klece dostat ven a někoho neohrozil.

Ačkoliv nebylo možné ponechat tak nebezpečné zvíře ve volné přírodě, bylo velmi obtížné přesvědčit některá občanská sdružení či občany, že odchyť nepřírozně se cho-

vajíčho medvěda nejen zachrání život jemu, ale také přispěje k praktické ochraně normálně se chovajících velkých šelem, neboť přesvědčí veřejnost o akceschopnosti ochrany přírody v případě výjimečné situace.

Právě obavy z negativních reakcí způsobily, že v den instalace odchytového zařízení musela být již nastražená klec s návnadou uzavřena, neboť správa CHKO Beskydy neměla v ruce originál dokumentu z MŽP, který oficiálně a jmenovitě opravňoval k zahájení odlovu medvěda. Zákon schválnosti zařadoval a medvěd, nalákán čerstvou pachovou stopou, přišel k odchytovému místu hned první noc po nainstalování klece a marně se dobýval na více než 150 kg masa a vnitřností uložených uvnitř. Počinání medvěda po celou dobu bezradně sledoval odchytový tým z nedalekého seníku.

Uběhlo několik dnů a medvěd rozbíjel králíkárný a ničil úly v údolí Lušová. Pak se pře-

sunul do Dinotického údolí u Halenkova, kde se opět v noci zaměřil na několik králíkáren a chlévů.

Po několika dnech se vrátil do Hrubé Brodské, ale odchytového zařízení, které již bylo nalíčeno, si nevšiml. Slyšeli jsem ho, jak rozbíjí včelí úly. Po asi půlhodině, aniž bychom ho ve tmě zahlédli, odešel. Pro odchytový tým to byly krušné chvíle. Vyšetřoval se každý případ, musel se vždy sepsat protokol nutný pro odškodnění majitelů. Každý den muse-li ochranáři vyslechnout oprávněné nářky i výhrůžky občanů, které medvěd navštívil. Situace se den ze dne stávala kritičtější.

Při vyšetřování škod jsme si všimli, že se medvěd kromě králíkáren a kurníků často dobývá také do chlévů, kde byla ustájena hospodářská zvířata. Abychom co nejvíce napodobili stáj, obložili jsme odchytovou klec čerstvým hnojem. Současně jsme každý den naváděli pachové i medové stopy z okolních údolí

foto: F. Šulgan

Králíkárný zničené medvědem

Roznášení pachových stop

k odchytovému stanovišti. Bylo nám ale jasné, že medvědovi vlastně nic nového nenabízíme, protože v okolních údolích mohl mít téhož, kolik chtěl. Přes všeobecnou známost problému totiž nikdo na zabezpečení svých zvířat příliš nedbal.

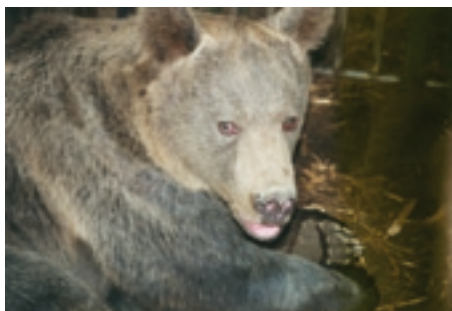
Další den jsme dostali zprávu, že medvěd opět navštívil Dinotické údolí, kde usmrtil ovci a rozbil několik králíkáren. Mrtvoly králíků jsme odvezli a použili je jako návnadové vlečky v terénu, podobně i kadáver ovce. Vyzkoušeli jsme také i použití živé návnady, kterou byla koza zavřená na noc do transportní bedny. Od vlastní odchytové klece kozu dělily masivní mříže, takže by v případě odchycení medvěda zůstala naživu. Domnívali jsme se, že pokud medvěd znovu navštíví odchytové místo, kozu ucítí a nalákáme ho snáze do pastí. Bohužel ani tyto naše snahy nevyšly. Jednoho večera na začátku srpna se dokonce k našemu velkému překvape-

Medvědem vylomené desky z dřevěnice, kde měl včelař zabudované úly

ní objevil medvěd ještě za světla uprostřed louky kousek od seníku, a i když o nás určitě věděl, ignoroval naše stanoviště a zamířil přímo k odchytové kleci. Zkontroloval obě bedny tak, že se postavil na zadní, vše důkladně očichal, nahlédl i dovnitř, ale do odchytové bedny nevkročil. Nenalákala ho koza za mřížemi, živí králíci v improvizované králíkárně ani mrtvá zvířata v bedně, ani nastražený med. Medvěd rozbil další úly stojící okolo odchytové bedny a po chvíli, kdy se válením v trávě zbavoval dotírajících včel, zmizel v lese. A za necelé dvě hodiny rozbíjel králíkárně v Brodské, jen několik málo kilometrů od našeho odchytového stanoviště. Po takovýchto zážitcích a fyzickém i psychickém vypětí se nám zdálo čekání u odchytového zařízení málo účinné. Úspěch neměl ani dr. Koubek, který druhý den po návštěvě medvěda u odchytové klece čekal celou noc u stržené ovce s narkotizační puškou. Medvěd se nepodařilo překvapit ani v situaci, kdy byl takřka přistižen terénním autem. Naděje, že medvěd vlezl do odchytové klece, se zdála být minimální. Plánovali jsme ještě využití speciálních želez, která se nedovírají a odchycenému zvířeti znemožní útěk. Také jsme zvažovali použití smečky cvičených psů, která by medvěda zastavila a přivedla před narkotizační pušku. Ukázalo se však, že se tento medvěd psů nebojí, naopak sám hlídací psy zastrašuje. V jednom případě dokonce zahnal vlčáka do boudy a sežral mu jeho granule v misce. Těsně předtím strhl několik krůt, o které však potom už nejevil zájem.

V pátek 4. srpna 2000 jsme proto z odchytové klece odstranili veškeré návnady, zbyl pouze rozlitý med. Odpoledne se všichni již rozjeli domů, na seníku zůstala jen Jitka Dvorská z ČSOP Valašské Meziříčí se synem a synovcem, kteří se rozhodli sbírat v okolí hříby a hlídat klec. Ta naštěstí zůstala otevře-

Odchycený medvěd hnědý „Míša z Brodské“

ná do konce víkendu, kdy měl být zajištěn její odvoz. Kolem sedmé hodiny večerní se najednou na cestě směrem od vesnice objevil medvěd a kousek za seníkem zmizel v lese. Asi za hodinu se objevil přímo u seníku, kde ho z pudy pozorovala hlídka ze vzdálenosti necelých 10 metrů. Sledoval pachovou stopu až ke kleci a pak už bylo slyšet jen pád mříže a následovalo ticho. Nic nenasvědčovalo tomu, že se chytil. Za naprosté tmy se hlídka bez baterky neodvážila jít ke kleci. Až ráno bylo jasné, že akce skončila úspěšně. Medvěd klidně ležel v kleci, dokonce pil nabízenou vodu z kbelíku. Při přehánění do pancéřované transportní bedny se nechoval nijak agresivně. I toto chování svědčilo o tom, že se nejedná o divoké zvíře.

Zxfoto: M. Orálek

„Míša“ se v kleci nechoval vůbec agresivně

Transport medvěda do karantény

Bez problémů proběhla i jeho přeprava nákladním autem v menší transportní bedně do karantény. Cestou se choval klidně, pil vodu z hrdla konve a jedl makovou buchtu. Zajímavé je, že maso z hamburgerů, které jsme dostali v jednom z MacDonaldů, odmítl. Milan Orálek z ČSOP Valašské Meziříčí, který medvěda při transportu doprovázel, jej 6. srpna nad ránem předal do karanténní klece v ZOO Chomutov.

Podle vzrůstu byl tento medvěd 3 – 4 roky starý, ve vynikající kondici, zatím bez výrazného tukového hrbu, ale s velmi mohutně stavěnými prackami s ostrými drápy. Nebylo divu, že hravě rozbíjel dveře chlévů a boural ploty. Jeho jasná orientace na zabíjení domácích zvířat potvrzovala, že nemohl zůstat ve volné přírodě a odchyt byl jediným možným řešením. Kdyby se jednalo o divokého medvěda, byl by jeho odchyt mnohem snazší. Ten by se totiž dal podstatně rychleji přilákat na újeď, např. mršinu koně.

Když jsme už po odchytu hledali nejpravděpodobnější příčinu jeho abnormálního chování, shodli jsme se na tom, že medvěda od mládeže pravděpodobně na Slovensku vychovával člověk. Medvidě zřejmě nějakou dobu žilo v zajetí a pak buď uteklo, nebo bylo do přírody vypuštěno, protože chov většího medvěda již začal být obtížný. Zvíře, které bylo v zajetí pravidelně přikrmováno a zvyklo si na přítomnost člověka, se ve volné přírodě nemohlo chovat jinak. Zvířata uniklá ze zajetí většinou nemají respekt z člověka a hledají obživu v tom, co je pro ně nejsnáze dostupné, tedy zabíjení domácích zvířat. „Míša z Brodské“, jak jej nejčastěji obyvatelé Valaška nazývali, tuto skutečnost jen potvrdil. I když doplňoval svou potravu i sběrem lesních plodin, rozhazoval pařezy a sbíral brouky, a částečně se tedy choval jako divoký medvěd, většinou „lovil“ v králíkárnách, kurnících a chlévech. V přírodě

medvědí mládě vyrůstá s matkou, která je učí lovit i mít respekt ze psů a člověka. To vše našemu medvědovi chybělo.

Jeho podnikavost mu nakonec umožnila dostat se i ze zajetí v karanténě chomutovského zooparku. Podařilo se mu probourat strop klece a po všech peripetiích musel být přece jen zastřelen, protože poté, co byl šestkrát postřelen pistolí městských policistů, se stal vážnou hrozbou pro obyvatele města. Vypreparovaný se vrátil na Vsetínsko a stal se exponátem Muzea regionu Valašsko v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí.

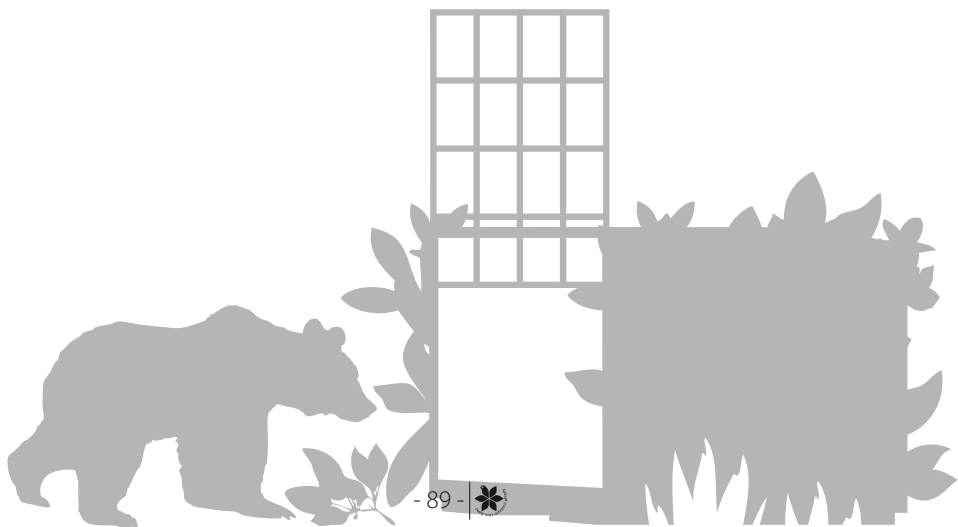

Vycpaný preparát medvěda z Brodské

Tabulka 9. Škody způsobené jediným medvědem (Míša z Brodské) v roce 2000 za období 71 dní (25. 5. - 4. 8.)

(podle Pavelka, Trezner a kol. (2001) doplněné o poznatky z dokumentace KÚ Zlínského kraje, odbo-ru ŽPZe)

zničený majetek	počet kusů	počet lokalit	zničený majetek	počet kusů	počet lokalit
ovce	27	9	krůty	3	1
včelstva	13	7	telata	1	1
králíci	239	16	chlévy, kurníky, stodola	12	
slepice	28	6	králíkárna	13	
kuřata	3	1	laťový plot	3	

11.4. Medvěd ve Valašském Meziříčí

(Zkušenosti s použitím elektrických ohradníků)

V jarních měsících roku 2001 se našly na vrcholku Radhoště v Beskydech medvědí stopy a následně zde byl medvěd pozorován. Zjevně tentýž jedinec se pak přemístil do Veřovických vrchů a 11. května 2001 navštívil a vybral úly u včelína v Krhové u Valašského Meziříčí. Včelín byl pevná budova a v jeho okolí stály na podstavcích další pevné úly. Kdysi byl vybudován na pasece u lesa, ale v pozdějších letech se vlivem zalesnění a růstem náletu ocitl prakticky v lesním porostu. Celkem zde bylo 26 včelstev. Lokalita se nalézá cca 300 m západně od silnice 1. třídy Valašské Meziříčí – Nový Jičín na okraji Veřovických vrchů. Na porost kolem včelína navazuje velmi hustá a takřka neproniknutelná mladá smrččina, za níž je na severní straně důkladně oplocený vojenský objekt. Prostor je díky tomu velmi klidný a jako stvořený pro úkryt medvěda.

Dvanáctého května byly rozvaleny a vylámany dva úly, třináctého už tři. Po zkušenostech z předchozího roku s „Míšou z Brodské“, který vybíral úly po jednom, se dá předpokládat, že medvěd na toto místo přišel tři po sobě jdoucí noci a vždy vybral po jednom úlu. Úly stály po několika kusech na kovových podstavcích, jeden z nich byl asi o půl metru posunutý. To dokázaly při jeho váze dvě osoby jen s velkým vypětím. Medvěd vždy vyvrátil úl, který je tvořen třemi díly, každý s desíti plástvemi, a pak jednotlivé díly roznosl po okolí. Tam z nich vybíral rámečky a vyjídal z nich vosk s medem i larvami. Díly úlů jsou zevnitř oplechovány hliníkovým plechem. Ten na několika místech nesl stopy drápů a zubů. Šířka oblouku zubů medvěda byla 65 mm.

Některé díly úlů ležely desítky metrů od včelína, vyjedené rámečky pak po skupinách na místech, kde se dalo dokonce poznat, že zde medvěd vsedě hodoval. Přes všechny tyto stopy jsme nenašli žádné medvědí chlupy a v tvrdé půdě se nedaly udělat kvalitní odlitky stop. Otisky zde byly, ale jen málo vytlačené. Vyšlapaná tráva napovídala, že medvěd vždy přicházel a asi i odcházel stejným směrem – k hustému mlázi u vojenského prostoru.

Včelaře jsme ubezpečili, že mu stát škodu nahradí v souladu se zákonem, a vše jsme zdokumentovali. Podle údajů, které měl od předchozího majitele včelína, zde medvěd již asi před dvaceti lety jednou přišel. K samotnému ekonomickému vyčíslení škody jsme včelaři doporučili přizvat soudního znalce z oboru včelařství, protože pro nás samotné by to bylo poněkud problematické.

Podle otisků, váhy podstavce s úly (asi 300 kg) a poválených míst jsme odhadli ve-

2x foto: M. Ordálek

Zničené úly v Krhové

likost medvěda na 130–150 kg. Postupně jsme prohledali i okolí ve větší vzdálenosti a našli jsme několik míst, kde medvěd hledal a vybíral larvy a brouky. Po zkušenostech s rozsáhlými škodami, a hlavně psychózou veřejnosti s tím spojenou, jsme se snažili vznikající problém eliminovat hned v počátku. Protože jsme předpokládali, že medvěd opět do své “cukrárny” zajde, rozhodli jsme se zde hlídkovat.

Byla velmi teplá a prakticky bezvětrná noc. Silný pach medu a dalších včelích produktů, jako je třeba propolis, přerazil pach lidský a medvěd se znovu ukázal. Tři “strážci” pospávali na vzdálenější hromadě klád, jeden ležel ve spacím pytli na verandě u vstupu do včelína. Když medvěd přišel na čtyři metry od verandy, rozprchlí jsme se všichni.

Hlídkali jsme na tomto místě ještě pět následujících nocí, ale to se už medvěd neukázal. Šlo nám především o odehnání medvěda, takže jsme měli auto postaveno přímo u včelína a spali v něm.

Včelař chtěl postavit u včelína odplašovací zařízení – fotobuňkou ovládaná světla, která blikají při jakémkoliv pohybu v okolí. Začal ho instalovat, ale pro problémy s nízkonapěťovými čidly (ve včelíně není elektrická přípojka) je nedokončil. To se mu vymstilo o měsíc později.

24. června totiž opět našel dva vybrané úly. Okolnosti byly takřka stejné, jen se nám podařilo odlít v měkké půdě i medvědí stopy o šířce 12 cm. Tentokrát jsme iniciativu se zabezpečením převzali my a prostor u včelína jsme obehnali elektrickým ohradníkem pro dobytek (starší výrobek NDR, akumulátorový).

V noci medvěd opět přišel, a protože našel nabitý ohradník, obešel jej a na místě, kde úly stály nejblíže ohradníku, do něj narazil. Tím vyvrátil plastový sloupek a vodiče spadly na zem. Potom jeden úl rozebral, roznosil po okolí a vyjedl. Ohradníky jsou konstruovány pro hospodářská zvířata pohybující se na čtyřech nohách obvykle za vědomí, že jim od drátu hrozí rána. Medvěd, který je na rozdíl od krav chráněn huňatým kožichem, drát nechtěně i se sloupkem srazil na zem. Chuť na med byla silnější než krátký elektrický výboj.

Požádali jsme předního slovenského odborníka na medvědy ing. Milana Janíka, PhD. o pomoc a zapůjčení speciálního elektrického ohradníku konstruovaného s napětím na hranici povolené normou právě na ochranu stád a včelínů před medvědy. Ohradník vyrábí slovenský Výskumný ústav lúk a pasienkov v Banskej Bystrici a celá sada (zdroj, akumulátor, izolátory, vodiče a sloupky) stojí kolem 10 tisíc Kč.

Podle nejnovějších stop nám slovenský kolega potvrdil správnost odhadu velikosti a váhy medvěda a společně s ním jsme instalovali tento další, výkonnější ohradník, takže byl včelín chráněn dvakrát.

foto: M. Ortlík

Zničené úly v Krhové

V následujících dnech jsme okolí denně kontrolovali. Našli jsme neklamné znaky toho, že medvěd přišel opět, ale silné elektrické rány, které obdržel, jej už od dalších návštěv včelstev odradily. Vodiče bylo nutno několikrát znovu napínat, neboť jejich prověs a stopy v okolí napovídaly tomu, že medvěd do ohradníku několikrát narazil, ale ihned vycouval. Po několika dnech, zjevně znechucený tímto opatřením, odešel směrem na východ. Zde v katastru obce Zubří (cca 10 km) vybral včelín Výzkumného ústavu včelařského. I tady ihned instalovali podobný elektrický ohradník. Škodu již vzhledem k územní příslušnosti zdokumentovala Správa CHKO Beskydy. Tento medvěd byl kromě našeho nočního setkání spatřen už jen jedenkrát myslivci poblíž obce Zašová. Jakmile je zaregistroval, ihned mimořádnou rychlostí, která myslivce až udivila, zmizel.

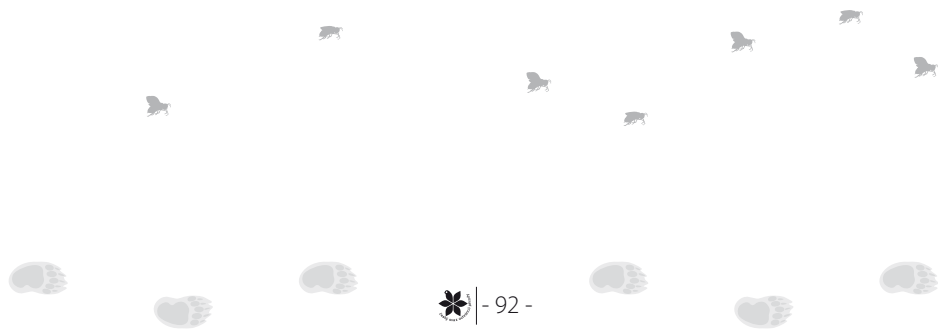
Informování veřejnosti

Je třeba dodat, že ze strany ČSOP nezůstalo jen u dokumentování škod a zabraňování dalším. Snažili jsme se v úzké spolupráci se Správou CHKO Beskydy všemi prostředky promyšleně hned zpočátku utlumit možnost případné psychózy, kterou jsme znali z loňského roku po příběhu "Míši z Brodské". Novináře ze všech médií jsme vzali na místo

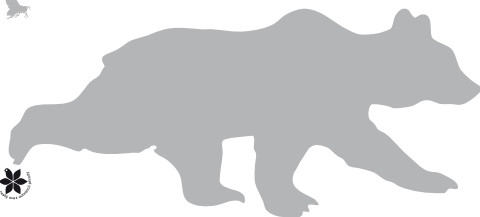
a dali jim k dispozici materiály Ludvíka Kunce i Milana Janíka o medvědech a jejich chování. Neustále jsme zdůrazňovali, že tento medvěd, ač se zde zjevně zdržuje delší dobu, domácí zvířata nenapadá. Objížděli jsme ve velkém okruhu celý region a varovali všechny chovatele a ty, kteří měli zvířata volně vypuštěná, jsme takřka donutili je zavřít.

Uspořádali jsme besedu ve škole v Krhově a vysvětlili dětem celou problematiku. Byl to ze všech věcí počin nejzávažnější. Jak jsme se později přesvědčili, rodiče, kteří se o záležitosti dozvěděli od dětí, které jim vysvětlily naprosto suverénně, jak se při případném setkání s medvědem chovat, kde se vyskytuje a co jí, že se lidí bojí a hned utíká, pak nepropadali obvyklé hysterii a strachu. Ten je obvykle zdůvodňován právě strachem o děti. Zde vzhledem k promyšlenému způsobu podání, kdy děti vlastně vymlouvaly případný strach dospělým, byl ohlas veřejnosti pro ochranu přírody i medvěda samotného mimořádně příznivý.

Dobíjení akumulátorů se realizovalo výměnným způsobem a zajišťoval si je už včelař sám. Elektrické ohradníky kolem včelína byly odstraněny až po ukončení včelařské sezóny. Dvojí žádost o náhradu škody okresní úřad postoupil ministerstvu a byla v plné výši vyplacena.

ochrana velkých šelem v České republice

12. Seznam použitých zkratk

AOPK ČR

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

CITES

úmluva o mezinárodním obchodu s volně žijícími ohroženými druhy rostlin a živočichů

ČSOP

Český svaz ochránců přírody

CHKO

chráněná krajinná oblast

IUCN

Světový svaz ochrany přírody

MZe ČR

Ministerstvo zemědělství České republiky

MŽP ČR

Ministerstvo životního prostředí České republiky

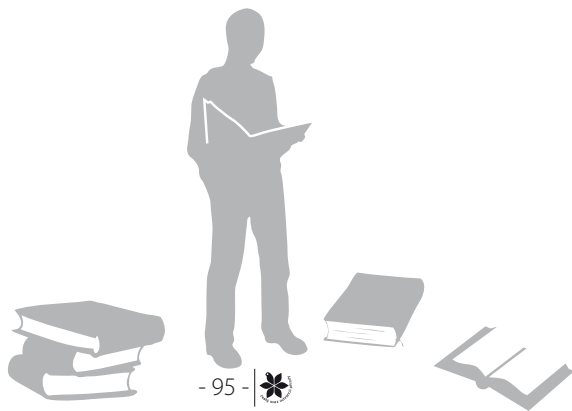
NP

národní park

RŽP

referát životního prostředí

ochrana **velkých šelem** v České republice

13. Použitá literatura

Anděra M., Červený J., Bufka L., Bartošová D. a Koubek P., 2004: Současné rozšíření vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. Lynx (Praha), n. s., 35: 5-12.

Boitani L., 2000: Action plan for the conservation of wolves in Europe (*Canis lupus*). Nature and environment, No. 113., Council of Europe Publishing, Strasbourg, 86 pp.

Breitenmoser U., Breitenmoser – Würsten Ch., Okarma H., Kaphegyi T., Kaphegyi - Wallmann U. a Müller U. M., 2000: Action plan for the conservation of the eurasian lynx in Europe (*Lynx lynx*). Nature and environment, No. 112., Council of Europe Publishing, Strasbourg, 69 pp.

CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS - Seminar on Transboundary Management of Large Carnivore Populations, Osilnica, Slovenia, 15-17 April 2005

CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS - Standing Committee, Status of Large Carnivore Conservation in the Baltic States Action Plan for the Conservation of Wolf (*Canis lupus*) in Latvia, 21st meeting Strasbourg, 26-30 November 2001

Červený J., Anděra M., Koubek P., Homolka M. a Toman A., 2001: Recently expanding mammal species in the Czech Republic: distribution, abundance and legal status. Beiträge zur Jagd-und Wildforschung, 26: 111-125.

Červený, J., Anděra, M., Koubek, P., 2005: Co nového v naší fauně? Vyhodnocení dotazníků z let 2001 - 2003. Myslivost 12/2005: str. 62 - 66.

Červený J., Bartošová D., Anděra M., Koubek M., 2004: Současné rozšíření medvěda hnědého (*Ursus arctos*) v České republice. Lynx (Praha), n. s., 35: 19-26.

Červený, J., Koubek, P., Bufka, L., 2005: Velké šelmy v České republice. Vesmír 84: str. 656-664.

Červený, J., Koubek P., Bufka L., Bartošová D., Bláha J., Kotecký V., Volf O., Nová P., Marhoul P. 2005: Program péče pro velké šelmy: rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medvěd hnědý (*Ursus arctos*) a vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. 146 pp. (nepubl.)

Findo, S., 1997: Obnovenie tradície využívania pastierských strážnych psov. Abies – vydavateľstvo Lesoochranského zoskupenia VLK. Tulčík, 48 pp.

Hell P., Slamečka J. & Gašparík J., 2001: Vlk v slovenských Karpatoch a vo svete. PaRPRESS, Bratislava, 182 pp.

Kolenka T., 1997: Potravná ekológia vlka v Západných Karpatoch. Masters thesis. Technická univerzita vo Zvolene. 39 pp.

Kunc, L., 1996: Z medvědích a vlčích brlohů. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí, Valašské Meziříčí, 134 pp.

Okarma H., Dovdanych J, Findo S., Ionescu O., Koubek P. & Szemethy L., 2002: Large carnivores in the Carpathian mountains: status and conservation problems. Nature Conservation, 59: 33-39.

Orálek, M. a kol., 2001: Ochrana ovčí před velkými šelmami. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí, Valašské Meziříčí, 32 pp.

Orálek, M. a kol, 2002: Velké šelmy v Beskydech, Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí, Valašské Meziříčí, 24 pp.

Pavelka J., Trezner J. a kol, 2001: Příroda Valašska (okres Vsetín). Český svaz ochránců přírody ZO 76/06 Orchidea, Vsetín, 568 pp.

Rigg R. and Findo S., 2000: Wolves in the Western Carpathians: past, present and future. Presentation. Beyond 2000: Realities of Global Wolf Restoration symposium, Duluth, Minnesota, 23rd-26th February.

Strnádová J., 2000: Predačný efekt vlka dravého na populáciu diviačej zveri a jeho význam v dynamike výskytu klasického moru ošípaných u diviakov na Slovensku. Masters thesis. Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava. 65 pp.

Strnádová J., 2002: Potrava vlka dravého (*Canis lupus L., 1785*) v slovenskej časti Karpát. In: Ochrana kamzíka. Janiga M. and Švajda J. eds. TANAP, NAPANT, IHAB: 45-50.

Swenson J.E., Gerstl N., Dahle B. & Zedrosser A., 2000: Action plan for the conservation of the brown bear in Europe (*Ursus arctos*). Nature and environment, No. 114., Council of Europe Publishing, Strasbourg, 69 pp.

Šulgan, F. a kol, 2004: Velké šelmy / terénní pomůcka. Český svaz ochránců přírody - ZO ČSOP č. 76/08 Rožnov p. R. Rožnov pod Radhoštěm, 22 pp.

Český svaz ochránců přírody (ČSOP)

je největší dobrovolnou organizací v České republice, zaměřenou na ochranu přírodního a kulturního dědictví, ekologickou výchovu a podporu trvale udržitelného života. Byl založen v roce 1979 a v současné době sdružuje v 375 základních organizacích a 150 kolektivech Mladých ochránců přírody téměř 10 000 členů.

Organizace ČSOP mimo jiné pečují o téměř 4000 hektarů přírodně cenných ploch, více jak 30 památkových objektů, starají se o zachování ohrožených druhů rostlin a živočichů, provozují síť záchranných stanic pro handicapované volně žijící živočichy, každoročně pořádají pro své členy i další děti na 120 letních a zimních táborů, pro širokou veřejnost pak řadu osvětových, vzdělávacích a kulturních akcí.

Lesy České republiky, státní podnik (LČR)

obhospodařují více než 1,3 milionu hektarů lesů ve vlastnictví státu a pečují o téměř 20 tisíc km vodních toků. Byly založeny v roce 1992.

Základem strategie podniku je trvale udržitelné obhospodařování lesů, založené na maximálním využívání tvořivých sil přírody, které zajistí nepřetržité a vyvážené plnění produkčních a mimoprodukčních funkcí svěřených lesů, včetně ochrany přírody. O tom, že je tato činnost lesníků úspěšná, svědčí velké množství chráněných území v lesích, včetně nově vyhlášených prvků soustavy NATURA 2000. V rámci realizace svého Programu 2000 kladou důraz zejména na rozvíjení rekreačního využívání lesů a ochranu přírody. Pro návštěvníky lesů upravují turistické stezky, odpočinková místa, studánky, areály zdraví i drobné památky. Důraz na ochranu přírody se projevuje mimo jiné právě ve spolupráci s ČSOP.

Spolupráce ČSOP a LČR

probíhá již od roku 1999. V jejím rámci je každoročně realizováno několik desítek projektů ochrany biodiverzity v lesích (opatření k ochraně ohrožených druhů lesních dřevin, bylin, pěvců, dravců a sov, netopýrů, mapování cenných lesních mokřadů a vodních toků...). Je podporována činnost ekocenter a stanic pro handicapované živočichy, jsou obnovovány a udržovány studánky, pořádány přírodovědné soutěže pro děti a mládež Zelená stezka - Zlatý list a Ekologická olympiáda, je vyhlašována fotosoutěž Pohledy do přírody a řada dalších aktivit. Zejména je však navazována spolupráce mezi lesníky a ochranáři při konkrétních místních problémech a jsou hledána řešení přijatelná pro obě strany.

Český svaz ochránců přírody

Uruguayská 7, 120 00 Praha 2
tel.: 222 516 115, fax: 222 511 496
e-mail: csop@ecn.cz; <http://www.csop.cz>

Lesy České republiky, státní podnik

Přemyslova 1106, 501 68 Hradec Králové
tel.: 495 860 111, fax: 495 262 391
e-mail: lesyrcr@lesyrcr.cz, <http://www.lesyrcr.cz>

Přehled vydaných metodik ČSOP:

Svazek 1: OCHRANA OBOJŽIVELNÍKŮ - Blanka Mikátová, Mojmír Vlašín

Vydalo Ekocentrum Brno pro ZO ČSOP Veronika v roce 2002 (3. upravené a doplněné vydání)

Svazek 2: OCHRANA ŽIVOČICHŮ V ČR - kol.

Vydala Ústřední výkonná rada ČSOP Praha ve spolupráci s Českým ústavem ochrany přírody Praha v roce 1992

Svazek 3: LABUTĚ, bílé skvosty naší přírody - kol.

Vydala Ústřední výkonná rada ČSOP Praha v roce 1993

Svazek 4: ZÁCHRANA STARÝCH A KRAJOVÝCH ODRŮD OVOCNÝCH DŘEVIN - Václav Tetera

Vydala ZO ČSOP Bílé Karpaty Veselí nad Moravou v roce 2003 (2. upravené vydání)

Svazek 5: Péče o dřeviny rostoucí mimo les I. - Jaroslav Kolařík a kol.

Vydala ZO ČSOP Vlašim ve spolupráci se Správou CHKO ČR v roce 2003 (2. doplněné vydání)

Svazek 6: Péče o dřeviny rostoucí mimo les II. - Jaroslav Kolařík a kol.

Vydala ZO ČSOP Vlašim ve spolupráci se AOPK ČR v roce 2005 (2. doplněné vydání)

Svazek 7: BOLŠEVNÍK VELKOLEPÝ (*Heracleum mantegazzianum*) - Václav Somol, Josef Pašek, Markéta Purmová, Jiří Krupička

Vydala ZO ČSOP Radnice ve spolupráci se ZO ČSOP Silvatica Brejl a ZO ČSOP Tachov v roce 1995

Svazek 8: OCHRANA BIODIVERZITY MALÝCH VODNÍCH TOKŮ - Lubomír Hanel, Pavel Pešout (editoři)

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1995

Svazek 9: VÁŽKY - výzkum a ochrana - Lubomír Hanel, Jiří Zelený

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 2000 (2. rozšířené vydání)

Svazek 9 – příloha: URČOVACÍ KLÍČ EXUVIÍ evropských druhů vážek (Odonata) podřádu Anisoptera – Stefan Kohl

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 2003

Svazek 10: OCHRANA RYB A MIHULÍ - Lubomír Hanel

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1995

Svazek 11: POTRAVNÍ EKOLOGIE NAŠICH DRAVCŮ A SOV - Jiří Mlíkovský

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1998

Svazek 12: ČECHY NAD ZLATO - Petr Skála (editor)

Vydala ZO ČSOP Louňovice pod Bláníkem v roce 1996

Svazek 13: JAK NA BAŽANTNICE? - Pavel Křížek, Pavel Pešout

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1996

Svazek 14: KŘÍDLATKA (*Reynoutria* sp.) - Josef Pašek, Jiří Brabec, Václav Somol, Markéta Purmová

Vydala ZO ČSOP Radnice v roce 1996

Svazek 15: OCHRANA PTÁKŮ PŘED ZRANĚNÍM NA VENKOVNÍCH ELEKTRICKÝCH VEDENÍCH - Ivo Otáhal a kol.

Vydala ZO ČSOP Nový Jičín v roce 1997

Svazek 16: PŘEHLÍŽENÁ KRÁSA - malý průvodce světem mechorostů - Magda Zdražilková

Vydala ZO ČSOP Armillaria Liberec ve spolupráci s Aquarius Praha v roce 1997

Svazek 17: OCHRANA VODNÍCH MĚKKÝŠŮ - Luboš Beran

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1998

Svazek 18: OCHRANA HORSKÝCH A PODHORSKÝCH TOKŮ - Úvod do studia jejich biocenóz - Aloisie Pouličková a kol.

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 1998

Svazek 19: OŠETŘOVÁNÍ STARÝCH A VÝSADBA NOVÝCH OVOCNÝCH DŘEVIN - Pavel Klecov, Vojtěch Řezníček, Josef Sus, Václav Tetera

Vydala ZO ČSOP Bílé Karpaty Veselí nad Moravou ve spolupráci s Ústřední výkonnou radou ČSOP Praha v roce 1999

Svazek 20: PTAČÍ BUDKY a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků - Petr Zasadil (editor)

Vydala Ústřední výkonná rada ČSOP Praha v roce 2001

Svazek 23: STŘÍBRNÁ NIT - Michal Kulík

Vydalo Sdružení Mladých ochránců přírody ČSOP Praha v roce 2000

Svazek 24: HOSPODAŘÍME S MOPÍKY - minimum vedoucího dětského kolektivu - Jana Stibralová

Vydalo Sdružení Mladých ochránců přírody ČSOP Praha v roce 2000

Svazek 25: POZEMKOVÉ SPOLKY: spolupráce s vlastníky při ochraně přírodního a kulturního dědictví - Ladislav Ptáček, Pavel Pešout

Vydala Ústřední výkonná rada ČSOP Praha v roce 2001

Svazek 26: MOTÝLI ČESKÉ REPUBLIKY: Rozšíření a ochrana – Jiří Beneš, Martin Konvička, Zbyněk Havelda, Alois Pavličko, Vladimír Vrabec, Zdeněk Weidenhoffer

Vydala Společnost pro ochranu motýlů Praha v roce 2002

Svazek 27: ORNITOLOGICKÉ TABULKY – Jiří Mlíkovský

Vydala ZO ČSOP Vlašim v roce 2003

Svazek 28: ČMELÁCI – Miroslav Pavelka, Vladimír Smetana

Vydala 76/03 ZO ČSOP Valašské Meziříčí v roce 2003 (2. vydání)

Svazek 29: NAŠI DRAVCI A SOVY a jejich praktická ochrana – Otakar Závalský

Vydala ZO ČSOP Nový Jičín v roce 2004

Svazek 30: OCHRANA NETOPÝRŮ – Mojmír Vlašín, Ivana Málková

Vydala ZO ČSOP Veronica Brno v roce 2004

Svazek 31: JAK A PROČ SE NEBÁT (PODVOJNÉHO) ÚČETNICTVÍ – Miluše Geussová, Erik Geuss

Vydala Ústřední výkonná rada ČSOP Praha v roce 2004

V přípravě:

Svazek 21: PÉČE O HANDICAPOVANÉ ŽIVOČICHY

Svazek 22: JEDEME NA TÁBOR

Svazek 33: JEŽCI